

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för psykologi
Psykoterapeutprogrammet

Sexuella övergrepp i syskonrelation - en kvalitativ studie ur familjens perspektiv.

Kristina Nygaard & Marcus Westergren

Psykoterapeutexamensuppsats. 2018

Handledare: Cecilia Kjellgren
Examinator: Jan-Åke Jansson

Abstract

There is a lack of understanding what happens to and within a family after a disclosure of sibling sexual abuse. The aim was to study the unique experience of parents who experienced this kind of disclosure. We interviewed five parents using semi-structured interviews with open-ended questions. The interview was transcribed in whole and analysed using interpretative phenomenological analysis. Six master-themes were identified. Among them Consequences for the family and Understanding and dealing with the situation of the family.

What stands out is the extreme situation following the disclosure, the disappearance and loss of the family as it was, with changes in close and intimate relationships, emotional openness and trust, where the adult's needs are suppressed and focus is completely on parenting. The need for social support from friends and family as well as the lack of coordinated and well timed support from society. We conclude that helping the couple could give benefits to both family and helping organizations. The families need help from friends and relatives to handle the consequences of creating safety, and support from society in coordinating the needed help for both abuser, offended- and not offended sibling.

Keywords: sibling sexual abuse, disclosure, consequences for the family, qualitative research,

Sammanfattning

Nuvarande forskning om sexuella övergrepp i syskonrelation saknar familjens röst. Syftet med denna studie är att lyssna på föräldrars berättelser om hur familjen uppfattat, begripliggjort och hanterat sin situation sedan sexuella syskonövergrepp avslöjats. Vi mötte fem föräldrar med sådan erfarenhet för semistrukturerade intervjuer med öppna frågor, transkriberade i helhet och analyserade med interpretative phenomenological analysis. Materialet föräldrarna gett oss är rikt och mångfacetterat och tydligast framträdande är den extrema situation familjerna upplever praktiskt och känslomässigt i anslutning till avslöjandet och de livslånga förändringar av familjesystemet, präglade av förlust, som sedan följer. Vidare är den sociala utsatthet och brist på hjälpsamt bemötande och insatser som följer påtaglig, både i relation till samhället och i relation till anhöriga och vänner. Vi konstaterar att dessa familjer behöver stöd från anhöriga som fått hjälp att begripa familjens situation, och hjälp från samhället att samordna och driva utrednings- och behandlingsprocessen på ett sätt som avlastar och bär familjen genom krisen och bereder den för en framtid i sin förändrade familj. Vi menar vidare att parrelationen bör erkännas som betydelsefull för hur en familj klarar sig genom krisen och att samhället till följd bör rikta insatser mot familjesystemets alla delar både enskilt och som helhet.

Keywords: sexuella syskonövergrepp, avslöjande, familj, stöd, kvalitativ forskning

Tack!

Vi vill först och främst tacka er föräldrar som så tjänstvilligt ställt upp och berättat så utförligt om er livssituation. Ni gav alla uttryck för en önskan om att er berättelse ska bidra till att andra som hamnar i er situation får något att läsa och spegla sig i. Vi hoppas att vi förvaltat era berättelser väl.

Tack till enhetschefer och behandlare för er hjälp. Ni vet vilka ni är även om vi av hänsyn till familjernas integritet inte skriver ut namnet på era enheter.

Tack Cecilia för ditt engagemang och generösa hållning. Tack också till våra egna familjer som stått ut med att vi skrivit så mycket, det blev några ord... Var glada att vi inte skrev allt vi tänkte.

Innehåll

Introduktion	1
Bakgrund.....	1
Områdesöversikt och tidigare forskning.....	2
Syfte och frågeställningar	8
Förklaring av begreppet syskonövergrepp.....	8
Definition av begrepp och avgränsning	8
Fallbeskrivning	9
Metod.....	10
Tillvägagångssätt	10
Undersökningsgrupp	11
Dataanalys.....	11
Instrument	13
Etik.....	14
Resultat	15
Följder för familjen	16
Reaktioner på avslöjandet.	16
Praktiska och känslomässiga konsekvenser.	18
Den stärkta familjen.	23
Föräldraskap och sexuella syskonövergrepp	24
Förändrad föräldraroll.	25
Barnen först - stänga av sina egna behov.	26
Att räcka till och att inte ta parti för någon.	27
Vägen vidare.	30
Parrelationen som nav.....	30
Att inte kunna vara par	30
Den stödjande parrelationen.....	32
Intimitet och sexualitet i parrelationen.....	34
Begripliggöra och hantera familjens situation	35
Att begripliggöra sin situation.....	35
Att hantera sin situation.....	40

Att skapa mening i det meningslösa.....	45
Förändringar i den utvidgade familjen.....	46
Sexuella syskonövergrepp och kontakt med samhället	48
Behov av samhällets hjälp.....	48
Diskussion	55
Resultatdiskussion.....	55
Följder för familjen och förändringar i den utvidgade familjen.....	55
<i>Familjens funktion.</i>	55
<i>Trauma och familj.</i>	57
<i>Familjens livscykel.</i>	58
<i>Parrelationen som nav.</i>	58
<i>Tregenerationsperspektiv.</i>	59
<i>Skam och emotioner i social utsatthet.</i>	60
Föräldraskap och kontakt med samhället.	61
<i>Stöd i krisen.</i>	62
<i>Att skapa en klient.</i>	63
Metoddiskussion	65
Konklusion.....	66
Framtida forskning och frågeställningar som väckts av studien.....	67
Referenser.....	69
Bilagor	74

Introduktion

Bakgrund

Att medvetet överträda andras fysiska gränser på ett sexuellt sätt, har sedan 1980-talet varit fokus för samhällsdebatt och forskning. Sexuella övergrepp väcker ofta starka känslor hos politiker och allmänhet. Många röster höjs för förstärkt lagstiftning och strängare straff samtidigt som ett ständigt misstänkliggörande av offren för sexuella övergrepp pågår med få fällande domar och en ovilja eller rädsla att anmäla övergrepp som följd. Föreställningen om det typiska barnet, tillsammans med stereotypa bilder av förövare, existerar i människors medvetande förstärkta av medias förenklade framställningar av "Våldtäktsmannen" och "Pedofilen" eller det sårbara och rena barnet utan egen sexualitet. Att de flesta övergrepp begås i nära relationer inom ramen för en kärleks-, vänskaps- eller föräldra-barnrelation är ett faktum som talar sitt tydliga språk i polisens och socialtjänstens register (Svedin, Priebe, Wadsby, Jonsson & Fredlund, 2015). Meyers (2014) menar att övergrepp på syskon (sibling-abuse) är den vanligaste formen av familjevåld i USA. Mönstret att blunda för eller att inte se övergrepp i nära relation, och särskilt inom familjer, går långt tillbaka och existerar fortfarande. När Statens beredning för medicinsk utvärdering [SBU] (2018) beskriver det vetenskapliga stödet för öppenvårdsinsatser vid icke-sexuellt våld och annan försummelse i familjen utgår man helt från att våldet utövas av en vuxen. Syskon nämns inte alls i rapporten även om dessa står för en stor del av våldet. Ett viktigt bidrag i denna fråga vid sexuellt våld lämnar Peter Yates (2016) i en artikel där han diskuterar varför vi inte pratar om sexuella övergrepp i syskonrelationer. Han diskuterar två hypoteser till tystnaden. Den första handlar om att man ser sexuellt beteende i syskonrelation som ofarligt, och den andra om att det finns ett tabu som manar till tystnad. Offer för incest avkriminaliserades i Sverige först 1937 och våldtäkt inom äktenskapet förbjöds så sent som 1965. Efter detta dröjde det många år innan incest mellan föräldrar och barn på 1980-talet blev föremål för mer aktiv samhällsdebatt och forskning (Cyr, Wright, McDuff & Perron, 2002). Barns sexuella övergrepp mot andra barn började i Sverige tas på allvar först i slutet av 1990-talet då forskningen började uppmärksamma att vuxna förövare ofta debuterat i sexuella övergrepps-beteende under sin tonårsperiod samtidigt som vuxna offer beskrev liknande upplevelser och barndomstrauman efter övergrepp utförda av tonåringar, som efter övergrepp utförda av vuxna. Förövarens ålder var betydelselös för offrets upplevelse eller konsekvenser av övergreppet (Cyr, Wright, McDuff, & Perron 2002; Mcveigh, 2003; Rudd & Herzberger, 1999). Trots detta har många,

både allmänhet och professionella, fortfarande en förmildrande syn på övergrepp som ett barn begår mot ett annat barn som omskrivs som ”sexuella lekar” och förminskas till en normalvariant av den sexuella utvecklingen hos barn. Samtidigt med detta kan ett övergrepp som en tonåring begår mot ett yngre barn fördömas mycket hårt i civilsamhället med omfattande sociala konsekvenser för tonåringen som följd.

När en ung person begår övergrepp är detta alltid en olycklig händelse vars konsekvenser inte bara drabbar förövaren och offret utan i allra högsta grad också deras respektive familjer. När ett äldre syskon förgriper sig på sitt yngre syskon blir bilden än mer komplex. Som förälder har man då att förhålla sig både till sitt utsatta barn och till sitt förövande barn. Samhällets ambivalens kring hur man ser på sexuella syskonövergrepp kan bidra till att utsatta syskon uppfattar sig som medskyldiga till övergreppen, vilket ökar förvirring och skam och minskar sannolikheten för att söka hjälp för dessa trauman (Caffaro & Conn-Caffaro, 2004). Studier bland offer för sexuella övergrepp av syskon, visar på en omfattande underrapportering och visar att få offer berättar om syskons övergrepp, även om många, utifrån olika symtom, varit i kontakt med sjukvård och terapi (Finkelhor, 1980; Carlson, Maciol & Schneider, 2006, Geanellos, 2003). I en annan studie visar författarna att barn signalerar eller avslöjar övergrepp men att det sällan leder till att övergreppen upphör (Allnock & Miller, 2013). Socialstyrelsen (2015) konstaterar att bristen på kunskap bromsar nödvändiga insatser.

En persons känsla av sammanhang (KASAM), att kunna hantera, förstå och finna mening, påverkar vilken effekt påfrestande händelser får. Det finns faktorer som leder mot hälsa och andra som leder mot ohälsa. Antonovsky (1991) har intresserat sig för de salutogena (hälsobringande) faktorerna. Cederblad (2003) har i longitudinell forskning beskrivit att både risk- och friskfaktorer spelar roll för effekten av problem, i vår studie effekten av sexuella syskonövergrepp och avslöjandet av detta. Denna kunskap färgar våra frågeställningar i intresset för vad som händer men också för hur familjer och familjemedlemmar hanterar, förestår och skapar mening i en påfrestande livssituation. Likaså färgar vår långa yrkeserfarenhet av terapeutiskt arbete med par respektive med unga med sexuell övergreppsproblematik vårt intresse för att närmare undersöka detta.

Områdesöversikt och tidigare forskning

Vi vill här ge en översikt för att förstå den forskning kopplat till familj som överlag finns inom området sexuella övergrepp i syskonrelation. Vi redogör bland annat för

riskfaktorer relaterade till familj även om vår undersökning inte fokuserar på riskfaktorer. Det är viktigt att betona att studier som lyfter fram dessa riskfaktorer har sitt ursprung i annan kulturell kontext, finns på gruppnivå och därför inte är direkt tillämpbara på enskilda familjer i svensk kontext.

I flertalet genomförda studier (Cyr, Wright, McDuff & Perron, 2002; Rudd & Hertzberger 1999; Tidefors, Arvidsson, Ingevaldson & Larsson, 2010; Worling 1995, Seto, Babchishin, Pullman & McPhail, 2015) indikerar författarna att sexuella syskonövergrepp på flera sätt skiljer sig från andra typer av sexuella övergrepp mot barn. Inga Tidefors och kollegor (2010) jämför i sin studie en grupp unga som utsatt syskon med en grupp unga som utsatt barn utanför sin familj, för sexuella övergrepp. Författarna till studien indikerar att syskonförövare oftare har vuxit upp i dysfunktionella familjer, oftare själva varit utsatta för psykisk misshandel och att övergreppen mot syskon oftare startat tidigare, riktat sig mot yngre barn och upprepats i högre grad. Cyr och kollegor (2002) fann i sin jämförande studie att familjer där syskonövergrepp förekommit hade fler barn och att föräldrarna hade större konsumtion av alkohol. I andra studier (Carlson, et al. 2006; Seto, 2008, De Jong 1998, Laviola, 1992) har man sett att övergrepp inom familjen pågår längre tid än övergrepp som begås mot någon utanför familjen vilket sannolikt kan förklaras med att den som begår övergreppen har sitt offer lättare tillgängligt. Man fann vidare att övergreppen oftare innefattar penetration. Rudd & Hertzberger (1999) hittar inte belägg för att övergrepp pågår längre tid vid sexuella syskonövergrepp än vid föräldra-barnövergrepp, men däremot har syskonförövare använt mer våld och tvång vid övergreppen. Barns upplevelser av sexuella övergrepp skiljer sig, tvärt emot tidigare föreställningar, inte åt beroende på om förövaren är ett syskon eller en pappa/styvpappa, men syskon använder mer mutor och tvång (Cyr et al. 2002). Antaganden om att syskons sexuella kontakt är ett uttryck för ömsesidig sexuell nyfikenhet eller att den typen av övergrepp har mildare konsekvenser, då inga generationsgränser korsats, har dementerats (Cyr et al. 2002; Rudd & Herzberger, 1999). I Carlsons och kollegors (2006) studie där 41 vuxna intervjuats om sina upplevelser i barndomen, framstår ålderskillnaden och beroendeställningen i syskonrelationer som tvingande i sig. De som uppgett att övergreppen börjat med ömsesidig sexuell nyfikenhet har senare inte respekterats eller kunnat neka när de inte önskade vara med. Den inneboende dynamiken i syskonrelationer föranleder att man inte kan utgå från att ett syskon har frihet att välja att protestera. Konsekvenserna av att säga nej eller avslöja övergreppen är för stora. Man

har kunnat se att barn som utsätts för syskonövergrepp får lika allvarliga, eller allvarligare, konsekvenser av övergreppen, som om förövaren finns utanför familjen eller i generationen över. Orsaken kan vara att övergreppen pågår under längre tid och att de oftare innebär fysiskt tvång eller våld eller att det finns fler komplicerande familjefaktorer såsom frånvarande pappa och emotionellt otillgänglig mamma (Rudd & Hertzberger 1999; Tidefors et al., 2010; Worling, 1995). Carlson och kollegor (2006) skriver att för endast 7,5 % av de intervjuade i studien så upphörde övergreppen med ett erkännande, de övriga upphörde av skäl som att förövaren valde ett annat offer eller flyttade hemifrån. I samma studie varade övergreppen för 22,5 % i mellan sex och nio år och för lika stor andel längre än tio år.

Vår kliniska erfarenhet går i linje med bilden av att syskonövergrepp pågår under längre tid än övergrepp utanför familjen och att de ofta innebär en högre grad av tvång eller beroende (Meyer, 2014; Cyr et al., 2002). Mest slående utifrån klinisk erfarenhet är dock den höga frekvens av övergrepp som kan ske när övergreppen riktas mot ett syskon. I brist på studier som tittat på denna faktor väljer vi att här redogöra för klinisk erfarenhet från långvarigt arbete med ungdomar som förgripit sig sexuellt och skillnader som gått att se mellan unga förövare med syskonoffer och unga förövare med offer utanför familjen. Denna bild har också bekräftats i samtal med andra yrkesverksamma inom samma fält. Att sexuella övergrepp inom familjen har högre frekvens, anser vi är rimliga av skäl som att tillgängligheten till offret är hög, beroendeförhållandet tydligt och att övergreppen sker under längre tid innan avslöjande. Detta följer samma mönster som andra typer av övergrepp inom familjen. Alla dessa faktorer bidrar givetvis till de omfattande konsekvenserna för både det utsatta- och för det förövande barnet.

Yates (2018) har i sin studie av socialsekreterares beslutsprocesser kring ärenden med sexuella syskonövergrepp, gjort 26 djupintervjuer om hur de retrospektivt beskriver sina professionella beslut kring sexuella syskonövergrepp. Slutsatserna från hans studie är att besluten inte bygger på barnens behov, maktskillnader i syskonrelationer eller övergreppens svårighetsgrad. Istället bygger de till största del på förståelse som utgår från att syskon har det bättre om de får vara tillsammans. Detta antagande har tre underliggande delperspektiv: barn är sårbara och har inte intention att såra andra med sexuella beteenden, syskonrelationer har ett värde i sig och rymmer inte övergreppsproblematik och föräldrar har goda intentioner och vill skydda sina barn. Ingen av socialsekreterarna kallade de barn under tolv år som förgripit sig sexuellt för förövare (abusers) och några kunde motvilligt benämna de äldre barnen som

förövare. Istället vill man betrakta båda barnen som offer eller försöker man helt bortse från att övergrepp begåtts. Besluten om insatser tas till största del också utifrån socialarbetarens relation med familjen och föräldrarnas inställning till samarbete. Få eller inga beslut tog hänsyn till kvaliteten på syskonrelationen. Studien visar också i svaren från socialsekreterarna på en frånvaro av familjesystemteorier och att övergreppet bedömdes utifrån förövarens individuella faktorer, isolerat från relationerna i familjen.

Allnock och Miller (2013) ser i sin studie att barn berättar eller försöker berätta om övergreppen, de menar att till exempel stökighet i skola, självskadebeteenden, och ätstörning är ett sätt för barnet att indirekt berätta. Vidare menar de att mottagaren av avslöjandet omvandlar barnens explicita berättelse till att bli fantasier eller lögnar. Barnen säger i denna studie att de vill berätta men att de aldrig får den direkta fråga som hjälper dem att berätta och bli säkra på att den vuxne kan ta emot berättelsen. Många av barnen hade kontakt med socialtjänsten men berättade inte och blev inte tillfrågade. Sjukvård, socialtjänst och skola behöver bli bättre på att fråga och koppla somatiska och psykiska symptom till rutiner att fråga om sexuella övergrepp och specifikt om syskonövergrepp (Allnock & Miller, 2013, Yates, 2016, Geanellos, 2003, Rowntree, 2007).

När vi läser och refererar till tidigare forskning är det viktigt att ta hänsyn till kulturell kontext och att språk rymmer skilda förståelser. I en jämförande studie (Larsson, Svedin & Friedrich, 2000) mellan Sverige och USA syns skillnader i observerade sexualiserade beteenden hos förskolebarn. De svenska barnen beskrivs ha fler sexuella beteenden än de amerikanska. Författarna menar att det i båda kontexterna är barnens beteenden som studeras men att det som förskolepersonal lägger märke till färgas genom den lins med vilken samhället ser på dessa beteenden, vad som ses som normalt eller avvikande. Svensk förskolepersonal ser sannolikt fler beteenden som sexuellt färgade för att de är mer öppna för barns sexualitet generellt. Författarna menar att det är svårt att dra slutsatser om skillnader mellan länderna utifrån denna studie. Utifrån detta konstaterar vi att inte alla riskfaktorer för sexuella syskonövergrepp som man funnit i amerikanska studier behöver ha relevans i svensk kontext.

Karen Griffie och kollegor (2016) har i en studie försökt identifiera etiologiska riskfaktorer och orsaker till sexuella syskonövergrepp. Studien genomfördes med hjälp av datorassisterad självskattning där de knappt tretusen deltagarna anonymt svarade på frågor om bland annat erfarenhet av sexuellt beteende i syskonrelation. Författarna har hittat flera

gemensamma familjerelaterade faktorer som förekommit i de fall (137) där syskonövergrepp skett, däribland att syskon delat säng med varandra, att det förekommit föräldrabarnövergrepp, tillåtande attityder kring nakenhet och låg grad av omsorg från mamman. Cyr och kollegor (2002) fann i sin studie att familjer där syskonövergrepp förekommit hade fler barn och att föräldrarna hade större konsumtion av alkohol.

I en av få studier (Hackett, Phillips, Balfe & Masson, 2014) som undersöker familjers reaktioner på sina söners sexuella övergrepp mot barn ser man en skillnad i reaktion beroende på om övergreppet skett utanför familjen eller gentemot syskon. Syskonens reaktioner skilde sig också åt. Generellt sett reagerade föräldrar oftare med mindre stöd och ibland avståndstagande till sitt förövande barn när övergreppen skett mot syskon. När Cyr och kollegor (2002) jämför bland annat mammors reaktion på sexuella övergrepp finner man att mammorna söker stöd från samhället i betydligt lägre grad om förövaren är ett syskon än om förövaren är en pappa.

I en studie som fokuserar på barns berättelser om att vara utsatt för sexuella syskonövergrepp berättar barnen om sin familj på två sätt, det ena är sammanhanget där övergreppet skett och den andra är det som uppstår efter avslöjandet (Katz & Hamama, 2017). I vår studie vill vi undersöka det som skett med och inom familjen efter avslöjandet.

En interventionsstudie där man undersökt behandlingen för 66 familjer med erfarenhet av sexuella syskonövergrepp, visar att vanliga reaktioner är att inget har hänt (11 familjer), att familjens rykte förstörts (8 familjer), ännu en händelse i familjens tragiska historia (15 familjer) och till sist att något hänt men det var inte övergrepp (22 familjer). Efter interventionen på "Barnahuset" ändrade många familjer inställning men 33 familjer höll kvar sin inledande reaktion (Tener, Lusky, Tarshish & Turjeman, 2018).

Worling (1995) menar att dysfunktionen i familjer där sexuella syskonövergrepp skett gör att det är viktigt att erbjuda behandling till hela familjen tillsammans med stöd och hjälp till det utsatta och till det förövande syskonet. Detta eftersom föräldrars sätt att förhålla sig och familjens dynamik långsiktigt påverkar hälsa och ohälsa. Man bör både uppmärksamma de dysfunktioner som finns innan övergrepp och de som uppstår till följd av att övergreppet avslöjats. Avslöjandet av övergreppet blir ofta starten på en rad problem att hantera (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). Hjälp som familjer får efter avslöjandet leder till ökad kris om det inte ges med respekt och i linje med familjernas behov och fungerande (Tener, et al., 2018). Tener och kollegor (2018) konstaterar också att fortsatta studier av dessa föräldrars

upplevelser är nödvändiga för att förstå hur man bäst erbjuder hjälp till familjer där sexuella syskonövergrepp skett. Worling (1995) menar att behovet att erbjuda hela familjen stöd och behandling både gäller när syskon begått övergrepp inom familjen som när övergreppet skett utanför familjen. Yates (2016) menar att berättelser om sexuella övergrepp i syskonrelationer bör göra professionella alerta på risken för andra övergrepp. Resultat från den stora nationella studien om uppväxtvåldets långsiktiga påverkan på både psykisk och somatisk hälsa senare i livet (NCK, 2014) visar på såväl psykiska som somatiska konsekvenser under hela livet. Studier som beskriver konsekvenserna av sexuella syskonövergrepp är många och tidigare väl sammanfattade (Yates, 2016), men vi vill särskilt poängtera svårigheter för den som varit utsatt i att skapa och bibehålla nära relationer senare i livet, utsatthet för våld i nära relationer och svårt med tillit till medmänniskor (Daie, Witztum & Eleff 1989; Wiehe 1990; Laviola, 1992; Rudd & Herzberger 1999, Carlson, Maciol & Schneider, 2006; Carlson, 2011; Caffaro, 2014, Morrill, 2014). Uppskattningar säger till exempel att 50 % av kvinnliga patienter i psykiatri har varit utsatta för sexuella övergrepp som barn och runt 25 % av patienterna har utsatts för sexuella syskonövergrepp (Geanellos, 2003). Det finns en lägre grad av avslöjande vid sexuella övergrepp som begåtts av syskon (Yates, 2016). Mörkertalet är således stort. Olika studier om förekomst av sexuella syskonövergrepp i undersökningsgruppen, visar på 2 % (Russel, 1983) 4,7 % (Griffiee et al., 2014), 6,5 % (Atwood, 2007), 7,4 % (Hardy, 2001) och 13 % (Finkelhor, 1980). Dessa studier är relativt små, har använt olika definitioner och har varit begränsade till övergrepp där ålderskillnaden mellan syskonen varit fem år eller mer. Vidare har studierna varit retrospektiva varför man inte kan dra så stora slutsatser om förekomsten i en större population. En större studie, av över 13 000 unga förövare med en medelålder på 14 år, som förgripit sig sexuellt på sitt eller sina syskon (Kreinert & Walsh, 2011), har försökt komma bortom dessa begränsningar och är gjord utifrån nationella data i USA mellan år 2000 och 2007. De drar slutsatsen att åldersskillnad mellan offer och förövare är en dålig prediktor både eftersom det i en stor del (25 %) av övergreppen är mindre åldersskillnad än fem år, och det faktum att likhet i ålder inte säger något om hur mycket hot och tvång som kan vara inblandat. Även om det i studien är vanligast med ett offer och en förövare, så har nära en fjärdedel flera förövare och/eller flera offer, vilket talar för att bedömning av skyddsbehov skall göras för alla familjemedlemmar. Oavsett dessa siffror är de drabbade en betydande grupp och tar man hänsyn till övriga familjemedlemmar är det en stor mängd människor som påverkas.

Vi menar i likhet med många andra att detta är en grupp som är för lite beskriven och undersökt. Vad som händer med familjesystemet som helhet och de indirekt utsatta individerna i familjen är ännu mindre undersökt och i litteraturen närmast obefintlig och i likhet med Tener och kollegor (2018) menar vi att kunskap om dessa familjers reaktioner och sätt att fungera efter avslöjandet har betydelse och vill med denna studie bidra med ny kunskap om en utsatt och hårt drabbad grupp.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att genom föräldrars berättelser förstå hur familjer, efter uppdragande av sexuella syskonövergrepp, uppfattar, begripliggör och hanterar sin situation.

För att nå detta syfte har vi ytterligare frågeställningar:

- Hur beskriver föräldrarna det som sker i familjen efter avslöjandet av sexuella syskonövergrepp?
- Hur hanterar man denna händelse och det som sker efteråt och gör det begripligt?
- Vad menar föräldrarna att familjer i denna situation behöver för stöd, och vilket stöd har man fått?

Förklaring av begreppet syskonövergrepp

I tidigare forskning har man ofta använt sig av begreppet sexuella övergrepp mellan syskon och i engelskspråkig forskning används ofta begreppet *sibling incest*, ett begrepp som ställer krav på biologisk anknytning och som används mycket sparsamt i svenskspråkig litteratur. Ordet ”mellan” i begreppet sexuella övergrepp *mellan* syskon antyder att det finns en ömsesidighet i situationen som författarna anser riskerar att återigen minimera det förhållande att det finns en tydlig förövare och (minst) ett tydligt offer även i de fall där förövare och offer är syskon med varandra. Vi föreslår därför begreppet sexuella syskonövergrepp, som visserligen kan kännas ovant men som vi anser bättre tydliggör ansvarsförhållandet. Inte heller detta begrepp är dock helt oproblematiskt, då det för en del kan uppfattas som att syskonen begår övergrepp på varandra och att ansvarsförhållandet därför inte heller här är helt klarlagt. Omväxlande med detta använder vi en mängd begrepp för att beskriva övergrepp i syskonrelation såsom övergrepp mot syskon, syskon som utsatts för övergrepp, syskon som förgripit sig, barn som begått övergrepp mot syskon etc.

Definition av begrepp och avgränsning

I vår undersökning kommer vi använda oss av följande betydelse av begreppen nedan:

- Syskon: Biologiska-, adoptiv- eller styvsyskon.

- Föräldrar: Biologiska-, adoptiv-, eller styvföräldrar.
- Med utvidgad familj menar vi familjen i tre generationer, dvs. mor- och farföräldrar, föräldrarnas syskon och familjer.

I studien använder vi också begrepp som är vanliga i teorier om familjer. Familjen är ett system som består av olika subsystem. Syskonsystemet består av syskonen, föräldrasystemet står för föräldraskapet och består av föräldrarna och parsystemet innehåller kärleks- och vänskapsrelationen mellan de vuxna. Relaterat till detta använder vi begreppen syskonrelation, föräldrarelation och parrelation (Nichols, 2014).

Vi har valt att inte inkludera familjehemsföräldrar och familjehemsplacerade barn i denna undersökning.

Fallbeskrivning

Då vi av hänsyn till deltagarnas integritet valt att inte närmare beskriva hur de sexuella syskonövergreppen sett ut i respektive familj kan det kanske för många vara svårt att föreställa sig hur allvarliga dessa övergrepp kan vara och hur svåra konsekvenserna kan bli. Vi har därför valt att göra en kort fiktiv, men typisk fallbeskrivning som har förankring i författarnas kliniska erfarenhet av mötet med barn och ungdomar som begått sexuella övergrepp mot syskon. Fallbeskrivningen är alltså inte kopplad till familjerna i denna studie.

Adam är fjorton år. Han bor med sina båda föräldrar, en lillasyster som är nio och en lillebror som är sex år. Han hjälper sina föräldrar mycket och hämtar ofta sina syskon efter skolan för att syskonen ska slippa fritids. När Adam var yngre hade han en del kompisar och gillade att bygga lego och spela datorspel. I hemlighet bygger han ibland fortfarande. Adam har inga kompisar längre och är oftast ensam. Han spelar mycket online och har sina kompisar där. När Adam var elva år visade en annan kille på gården porr för honom på datorn. Först tyckte han att det var lite konstigt och äckligt, men sen tog nyfikenheten över och nu har han tittat på porr flera gånger om dagen under lång tid. Adam blir upphetsad av det han ser och känner ett allt starkare behov av att få prova. En eftermiddag kommer hans lillebror in just när han tittar på porr. Adam frågar lillebror om han vill se något häftigt. Lillebror vill gärna. Adam lyfter upp lillebror i knät och sätter igång ett klipp. Lillebror vrider sig lite och skrattar till. Adam känner sig alltmer upphetsad och övertalar lillebror att prova lite, så lovar han att de ska bygga lego efteråt. Adam talar om för lillebror vad han ska göra. Lillebror tvekar och Adam säger att om han inte gör det så kommer de aldrig mer att bygga lego. Lillebror gör som Adam säger. Adam fantiserar utifrån porren medan han tar på

lillebror. Efteråt blir Adam orolig och säger till lillebror att han inte får berätta något och att om han gör det kommer mamma och pappa att bli jättearg på honom och Adam kommer aldrig mer att leka med honom. Adam lovar sig själv att det inte ska bli fler gånger, men han kan inte stå emot. Lillebror berättar ingenting om det som hänt och snart är det som att det knappt kan gå en dag utan att Adam tar in lillebror i sitt rum på eftermiddagarna medan lillasyster tittar på film och innan mamma och pappa kommer hem. Månaderna går och han tvingar lillebror till mer och mer saker. En gång kräks lillebror när Adam trycker in sin snopp för långt. På kvällen efteråt kommer mamma och pappa in till Adam. De är upprörda och förvirrade när de berättar vad lillebror har sagt...

Metod

Tillvägagångssätt

Vi informerade verksamhetschefer eller enhetschefer inom fem verksamheter som erbjuder insatser till familjer inom målgruppen, för att informera om vår studie och be om hjälp att rekrytera intresserade deltagare. Cheferna gav alla sitt skriftliga samtycke till att rekrytera informanter och bad behandlare inom sina respektive enheter att lämna ut information om studien till möjliga deltagare. Intresserade föräldrar fick av sina behandlare skriftlig information om studien i syfte att kunna ta ställning till om de ville ta emot mer information, och kontakt etablerades sedan mellan förälder och författare. Åtta möjliga föräldrar tillfrågades om deltagande och fem tackade ja. Föräldrarna fick därefter direkt från författarna kompletterande information om studien, om konfidentialitet och om hur intervjumaterialet skulle hanteras innan de tog ställning till deltagande i studien genom att skriftligt samtycka till intervju. Föräldrarna upplystes om möjligheten att när som helst kunna återta sitt samtycke till deltagande utan att behöva ange skäl och att redan insamlat intervju material i sådant fall skulle uteslutas ur studien. Intervjuerna genomfördes därefter av författarna tillsammans. I de fall fler än en förälder till samma barn samtyckte till deltagande, intervjuades de var och en för sig. Intervjun spelades in och transkriberades i sin helhet för att därefter raderas. Informanterna fick konsekutivt kodnummer och kontaktuppgifter och samtyckesblanketter förvarades, åtskilt från intervjuutskriften, i särskilt sekretessarkiv för forskningsmaterial inom Linnéuniversitet. Endast huvudansvarig forskare hade tillgång till dessa uppgifter. Intervjuutskriften förvarades efter analysen i arkiv för forskningsmaterial vid Linnéuniversitetet.

Undersökningsgrupp

Denna studie omfattade intervjuer med fyra biologiska föräldrar och en styvförälder, både kvinnor och män, vars söner upprepat hade begått sexuella övergrepp mot syskon och som i riskbedömning bedömts vara i risk för återfall i nya övergrepp. Samtliga förövande syskon var under 15 år och var alltså inte straffmyndiga vid tiden för övergreppen och de utsatta syskonen hade vid tiden för övergreppen inte nått puberteten. De utsatta syskonens könstillhörighet skiljde sig åt i de olika familjerna liksom skillnaden i ålder mellan det syskon som förgripit sig och det som utsatts. Då vi i studien också var intresserade av att få insyn i familjernas upplevelser av bemötande och stöd valde vi att söka våra informanter i familjer där barnen fått insatser i öppen- eller slutenvårdsform. Detta innebar att samtliga informanter hade en son som tagit del av behandling för sina sexuella beteendeproblem, vilket också gav en förhoppning om att familjerna fått någon form av stöd och på nytt skulle kunna erbjudas insatser om intervjun skulle återuppväcka sådant behov. I samband med intervjuerna försäkrade vi oss om att informanterna hade någon att vid behov vända sig till. Vid tiden för intervjuerna hade det passerat ett till tre år sedan avslöjandet om övergrepp.

Trots att övergrepp också sker mot familjehemssyskon valde vi bort att söka informanter bland familjehemsföräldrar utifrån antagandet att familjehemsformen skapar en annan dynamik med andra möjligheter att fokusera på ett av barnen i syskonsystemet, genom att avsluta placeringen för det andra barnet. Detta innebär inte att känslor och upplevelser i situationen behöver vara kvalitativt annorlunda, men då vi var intresserade av att få en bild av den förmodat komplexa situation som uppstår efter sexuella syskonövergrepp valde vi att begränsa urvalet till familjer där båda barnen skulle behöva bemötas inom ramen för en och samma familj.

Dataanalys

Vi ville ge utrymme åt familjernas subjektiva bild av sin situation, sina upplevelser och sina behov efter uppdagande av sexuella syskonövergrepp. Vi ville komma så nära familjernas upplevelser som möjligt för att förstå hur familjer i sådana situationer hanterar livet och hur de själva begripliggör det som hänt och sina egna och andras reaktioner. Vi ville ge röst åt en grupp som sällan benämns och som när de gör det benämns i termer av risk, dysfunktionalitet och ifrågasättande. Vi valde att göra en kvalitativ studie med en fenomenologisk ansats. Den enskilda familjens röst fick företräde och inga anspråk gjordes på att ge en heltäckande bild av hur familjer generellt fungerar i liknande situationer och inte

heller på att förutse hur familjer framöver kommer att reagera. Ändå med ambitionen att börja samla kunskap och bidra till förståelse för en grupp människor och familjer där kunskap och insyn idag saknas.

Vi analyserade datamaterialet med interpretative phenomenological analysis (IPA). Metoden lämpar sig väl för vårt syfte. I korthet kan metoden beskrivas som ett sätt att systematiskt ta sig an informantens beskrivning av sin upplevelse genom att utifrån transkriberad text eller andra informationsmedier (dagbok, videoinspelningar etc.) i olika steg och på olika nivåer forma teman som fångar essensen av innehåll och mening i deltagarnas berättelser. Först tematiseras varje deltagares berättelse individuellt för att därefter genom formandet av övergripande/generella teman koppla olika deltagares upplevelser till varandra. För en IPA-studie är mellan tre och tio intervjuer att föredra, och för studier på mastersnivå mellan tre och fem (Smith, Flowers och Larkin 2009).

IPA lutar sig på fenomenologisk och hermeneutisk tradition och kunskapssyn. Willig (2013) beskriver den fenomenologiska utgångspunkten för forskning just som ett sätt att få kunskap om deltagarnas subjektiva upplevelse och att förklaringar, orsakssamband och objektiv verklighet är nedprioriterade till förmån för beskrivningar av upplevelsen i sig själv. Fenomenologisk forskning tar inte ställning till "rätt eller fel" och utgår från att det finns lika många verkligheter och sanningar som det finns människor. Den fenomenologiske forskaren kan dock tillåta sig att reflektera över de beskrivningar den får tillgång till i syfte att förstå hur deltagaren tolkar sina upplevelser och skapar mening utifrån dessa. Beskrivning och tolkning delas inte upp, istället ses varje beskrivning som intentionell och därmed redan tolkad. Forskaren själv bygger in sin egen förförståelse och sina antaganden i förståelsen av informationen och justerar efterhand som datamaterialet processas. Inom denna forskningstradition anser man att helhet och delar förstås tillsammans och beroende av varandra. Helheten kan inte förstås utan delarna och delarna kan inte förstås utan helheten. Detta är den hermeneutiska cirkeln (Smith, Flowers & Larkin 2009). Hermeneutik handlar om tolkning och denna inriktning menar att vi inte kan låta bli att tolka. Redan berättandet i intervjun är en tolkning av den upplevda verkligheten. Man är intresserad av hur fenomenen framstår och uppkommer. IPA är intresserad av det specifika och unika. Man vill förstå den subjektiva upplevelsen, men förutsätter också en upplevelse av något objektivt (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

I denna studie betydde det bland annat att vi lät berättelserna från en intervju påverka nästa i följdfrågor och hur vi presenterade frågorna. Intervjuerna tematiserades var för sig och teman från en intervju tilläts påverka temana i en annan. När de övergripande temana strukturerades fick det också betydelse för läsningen av kommande intervjuer. På samma sätt innebar redovisningen av resultat en växling mellan helheten och delarna. Analysen är i IPA inte linjär utan en upprepad tolkning i en fram- och tillbakarörelse mellan helhet och delar.

IPA är en av många fenomenologiska analysmetoder och liksom alla metoder har den kritiserbara begränsningar (Willig 2013). Invändningar mot IPA och andra fenomenologiska metoder är bland annat att språket som används för att beskriva de upplevelser som den fenomenologiske forskaren vill komma nära är en barriär mot den verkliga upplevelsen då språket i sig självt både tolkar och skapar upplevelsen. Även med stor ansträngning till en ren beskrivning finns mening och betydelse inbyggd i själva orden. Dessutom skapar läsaren sin egen version av materialet utifrån den kontext och erfarenhet läsaren bär med sig. Den som är intresserad av att få svar på varför olika fenomen uppstår och varför samma fenomen upplevs olika av olika personer hittar få svar i den fenomenologiska analysen, som inte gör anspråk på att förklara utan endast beskriva. Vår bedömning var att metoden, trots dessa begränsningar, bäst lämpade sig för det vi ville åstadkomma i vår studie och som bäst skulle kunna besvara våra frågor.

Instrument

Vi genomförde semistrukturerade intervjuer, som är det vanligaste instrumentet för datainsamling i kvalitativ psykologisk forskning och beskrivs passa för många olika analysmetoder, däribland IPA (Willig, 2013). Intervjuerna genomfördes på en neutral samtalsmottagning i Skåne och varade mellan 1 timme och 20 minuter upp till 2 timmar. Väl medvetna om att den intervjuade lätt kan förledas att uppleva intervjun som ett ömsesidigt samtal och berätta mer än vad som i efterhand känns bekvämt, valde vi att göra en intervjuguide med specifika, men öppna, frågor istället för att konstruera frågorna efterhand i intervjun. Ett annat syfte med den tydliga intervjuguiden var att öka sannolikheten att faktiskt få svar på vår forskningsfråga, då vi antog att föräldrarna i studien skulle ha många andra intressanta saker att berätta om, men som inte kunde rymmas i denna undersökning. För att analysera de omfattande berättelserna krävs att intervjuerna spelas in och transkriberas. Vi valde att göra ljudupptagning av intervjuerna och transkriberade dessa i sin helhet och i

transkriberingen återge ord, ickeverbala känslouttryck såsom skratt och gråt, korrigeringar, ofullständiga meningar och längre tankepauser.

Inför intervjuerna resonerade vi mycket kring hur vår egen förförståelse i ämnet och hur vi genom våra egna personer kunde bli hinder och tillgångar i intervjuerna. En av författarna (KN) har under många år arbetat med behandling och terapi med unga som begått sexuella övergrepp vilket gett kunskap och förståelse både explicit i vanan att möta problematiken och prata om den, men även implicit i gedigen och varierad erfarenhet av familjer med upplevelser av sexuella syskonövergrepp. Den andre författaren (MW) är van att föra samtal med vuxna kring smärtsamma erfarenheter från händelser och sexuella övergrepp i barn och ungdomsåren. Vi ville i så hög grad som möjligt undvika att styra deltagarnas svar och berättelser och arbetade aktivt för att lägga hypoteser och tolkningar åt sidan under intervjuerna för att istället anta en genuint nyfiken och icke-vetande position samtidigt med en emotionellt närvarande och stödjande hållning. Vi lät vår erfarenhet inom området bidra i utformningen av intervjuguiden som visade sig svara väl mot det föräldrarna spontant valde att berätta. Utifrån detta besvarades många frågor utan att vi behövde ställa direkta frågor. Vi valde att genomföra intervjuerna tillsammans för att minska risken för ensidigt inflytande.

Etik

Studien utformades med hänsyn till de forskningsetiska principer som tagits fram av Vetenskapsrådets ämnesråd för humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet, 2002). De fyra huvudkraven i riktlinjerna inkluderar informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. När vi begränsade vårt urval till intervjuer med vuxna familjemedlemmar vars barn utsatt ett syskon för sexuella övergrepp, utgick vi ifrån antagandet att barn som varit involverade i sexuella syskonövergrepp befinner sig i en särskilt sårbar och utsatt position. Utifrån utgångspunkten om att särskild varsamhet bör utövas vid intervjuer och samtal med barn generellt beslutade vi att i vår studie undanta barnens direkta röst. Vi gjorde bedömningen att vi skulle kunna komma tillräckligt nära familjens upplevelser genom att intervjua föräldrarna. Vår erfarenhet från yrkeslivet ledde oss till antagandet att föräldrar i utsatta positioner upplever samtal om svåra händelser, med empatiskt lyssnande personer, som avlastande. Vår utgångspunkt i intervjuerna var att föräldrarnas röst stod i centrum och att vi intog ett icke-dömande, icke-konfrontativt förhållningssätt, präglat av nyfikenhet och intresse.

Informanterna upplystes före intervjun om möjligheten att när som helst avbryta sin medverkan och att i sådana fall eventuellt insamlat material skulle exkluderas från fortsatt bearbetning. Vi utgick ifrån att intervjun skulle kunna väcka upp svåra känslor och minnen och att reaktioner skulle kunna komma upp både under och efter intervjun. För att möta detta hade vi beredskap att hantera sådana känslor och reaktioner direkt i samtalet och att vid behov hänvisa till andra kvalificerade professionella. Deltagarna informerades om hur svaren i intervjun skulle användas.

Med dessa etiska överväganden bedömde vi nyttan av att få tillgång till föräldrarnas berättelser och sträva efter uppmärksamhet av dessa familjers situation, som vida överstigande riskerna. Vi hade inför uppstart av studien en förhoppning om att vårt material skulle kunna bli så intressant och unikt att ett värde i att omarbete det till en vetenskaplig artikel skulle finnas. I detta syfte prövades och godkändes studien av Regionala etikprövningsnämnden i Lund, Dnr 2017/410.

Resultat

I följande redovisning av resultat har vi med hänsyn till känsligheten i uppgifterna och risken att identifiera någon informant, valt att avidentifiera deltagarna ytterligare genom att använda det könsneutrala begreppet ”hen”. Vi har i samma syfte valt att kalla föräldrarna för ”föräldern” och deras respektive för ”partner” och också anpassat citaten efter detta. Citaten är också justerade så att avslöjande dialektala uttryck gjorts om liksom specifika detaljer i berättelserna som kan vara avslöjande. Tre punkter i följd i citat markerar eftertanke eller avbruten mening. Tre punkter inom hakparantes i citat [...] markerar att del av intervjutexten tagits bort. Text inom hakparantes i citat redovisar fråga eller kommentar från intervjuaren, men också känslouttryck eller andra icke-verbala uttryck hos föräldern. För ökad läsvänlighet har vi valt att benämna det syskon som förgripit sig sexuellt för fs i betydelsen förövande syskon, det syskon som varit utsatt för övergrepp för us i betydelsen utsatt syskon och syskon som inte blivit direkt utsatta för ius i betydelsen icke-utsatt syskon. Vi har också ersatt namn på professionella med titlar såsom ”socialsekreteraren” eller ”behandlaren” och namn eller relationer i släkten med ”anhöriga” där det upplevts motiverat utifrån sekretess. Namn på olika behandlingsinstitutioner, förutom Barn- och ungdomspsykiatri, har vi gett passande ersättningsbegrepp. Då samtliga förövande syskon är pojkar och pojkar generellt står för den stora merparten av alla syskonövergrepp som uppmärksammas, har vi valt att benämna förövande syskon som ”han” i citaten.

Vi har genom analys av studiens fem intervjuer identifierat sex gemensamma och övergripande masterteman som återkommit i samtliga intervjuer utifrån de unika aspekter och förutsättningar som finns i respektive familj. Dessa teman redovisas, tillsammans med underteman i varje kategori, i tabell 1.

Tabell 1. Redovisning av masterteman och underteman.

Masterteman	Undertema	Undertema	Undertema	Undertema
Följder för familjen	Reaktioner på avslöjandet	Praktiska och känslomässiga konsekvenser	Splittring och förlust av den hela familjen	Den stärkta familjen
Föräldraskap och sexuella syskonövergrepp	Förändrad föräldraroll	Barnen först – stänga av sina egna behov	Att räcka till och inte ta parti för någon	Vägen vidare
Parrelationen som nav	Att inte kunna vara par	Den stödjande parrelationen	Intimitet och sexualitet i parrelationen	
Begripliggöra och hantera familjens situation	Att begripliggöra sin situation	Att hantera sin situation	Att skapa mening i det meningslösa	
Förändringar i den utvidgade familjen				
Sexuella syskonövergrepp och kontakt med samhället	Behov av samhällets hjälp			

Följder för familjen

Avslöjandet om de sexuella syskonövergreppen beskrivs av samtliga föräldrar ha lett till omvälvande förändringar och konsekvenser för enskilda familjemedlemmar och för familjen som helhet. Känslor av sorg, ilska och skuld, upplevelse av förlust och hopplöshet och belastande praktiska konsekvenser beskrivs, men i vissa familjer också utveckling och stärkta relationer.

Reaktioner på avslöjandet. Samtliga föräldrar beskriver att avslöjandet om sexuella syskonövergrepp kommit oväntat. I flera av föräldrarnas berättelser framkommer att det

funnits tecken på sexuella beteendeproblem innan avslöjandet om övergrepp mot syskon. Trots detta har föräldrarna inte kunnat föreställa sig att övergrepp skett inom familjen. Förälder 2 berättar om avslöjandet och sin och partnerns olika reaktion på det:

”vi tyckte det var konstigt för att us kom ju naken. Så frågade jag us varför går du naken? För fs hade ju sagt till us att us skulle ta av sig men vi trodde ju inte att det var något speciellt då utan att det bara var då, alltså som barn kan göra, vara nyfikna. Så det hade väl hänt två gånger i alla fall att us kommit naken och så. Sen kom jag inte riktigt ihåg hur vi kom fram till att han hade varit på us sexuellt, nä, jo det var us själv som sa det, ja, det kom fram till slut. Mm [...] Jo jag reagerade nog inte så starkt på det då, i och med att man tänkte att det var nyfikenhet [...] Min partner reagerade väldigt starkt på det, faktiskt. [...] Ja, det märkte man ju på ja, hur min partner blev ledsen och så [mm] sen la min partner ju över lite på att det var hens fel, att hen kunde ha stoppat det. Ja, men det är ju svårt att stoppa, det är ju inte lätt att veta”.

Förälder 3 berättar om sina inledande reaktioner och tvivel inför den information som föräldern får till sig om övergreppet. Kan det här verkligen ha hänt? Allting som föräldern vet om sina barn ställs på ända och rubbar helt föräldrarnas uppfattning om barnens egenskaper i fråga om trovärdighet. Det tar tid för föräldern att ta in den nya informationen och fullt ut lita på den. Processen är plågsam och väcker rädsla inför risken att agera felaktigt oavsett om informationen är sann eller inte. Föräldern beskriver en känsla av total vilshenhet och utan tillgång till strategier för situationen. Detta nya som kommit in i familjen är ”obruten mark”:

”Så...vi har ju rutiner på allting...Så det kom ju som en chock att det här skulle ha kunnat ske överhuvudtaget. Utan att man märkt något. Det var nog också därför det kändes så svårt att ta in också. [...] Jag var arg minns jag... Ja nä... Ja arg och sen var det liksom tomt. Det var verkligen...vad ska man säga...obruten mark”

Förälder 3 beskriver också rädslan som drabbat föräldern vid avslöjandet, rädslan för att övergreppen i sig inte ska vara det enda hotet mot familjen utan att det också ska få andra följder, omöjliga att kontrollera:

”Och det var ju mycket rädsla också eftersom man inte visste vad som skulle hända. [...] eh man drog ju på stora trumman på en gång och tänkte att nu kommer

soc och ta alla barn och det var väl det först och främst. Sen om man blir uthängd i media och vete fan allt det var ju väldigt..., ja det var läskigt i alla fall. Det var tungt”

Förälder 5 blir under ett möte med BUP tvungen att avslöja för sin partner att föräldern just fått information om att övergrepp skett i syskonrelationen, att övergreppen pågått under lång tid och att us inte vågat berätta för föräldrarna av rädsla för att föräldrarna ska ”bli sura”. På mötet direkt efteråt blir föräldern tillfrågad om hen frågat sitt barn om det varit utsatt:

”Jag mötte min partner på BUP och hen märkte på mig att jag var jättekonstig men jag kunde inte förvarna, men det var så snabbt allting så jag processade fortfarande informationen. Det var ju, det var jättesvårt. När de frågade när vi satt där [...] då sa jag ja. Att jag hade pratat och att det hade hänt. Alltså min partner gick, hen blev helt svart i blicken och skakade. Jag grät och var jätteledsen”.

Att fråga sitt barn om barnet varit utsatt har krävt oerhört mycket styrka av föräldern och informationen som föräldern fått har väckt förtvivlad sorg som i mötet bekräftas av partners omedelbara reaktion på avslöjandet.

Praktiska och känslomässiga konsekvenser. Ovan har vi beskrivit omedelbara reaktioner och känslor som föräldrarna redogjort för kopplat till avslöjandet av de sexuella syskonövergreppen. Följderna av avslöjandet har givetvis också inneburit konsekvenser på längre sikt för familjerna och familjemedlemmarna. Praktiska konsekvenser har sett olika ut beroende på om fs bott kvar hemma efter avslöjandet, eller snabbt flyttats till annat boende. Känslomässiga konsekvenser och symtom har varit omfattande för alla oavsett hur de praktiska omständigheterna sett ut. Flera av föräldrarna beskriver på ett mycket levande sätt hur deras vardag från en stund till nästa förvandlas till något helt nytt med följder som är svåra att föreställa sig omfattningen av för den som inte varit i situationen. Förälder 5 som efter avslöjandet under en period får bo ensam med sin son beskriver vad det ökade behovet av skydd får för konsekvenser:

”Jag fick sluta jobba, fs fick inte vara själv, han fick inte gå ut på rasterna själv i skolan, jag fick åka och lämna han varje dag, och hämta han varje dag från skolan, han fick inte gå ut på gården, han fick inte träffa någon.”

Också Förälder 1 har en tydlig beskrivning av hur de praktiska konsekvenserna efter avslöjandet ställer hela familjelivet på ända. I den här förälderns familj pågår dessa praktiska konsekvenser under mycket lång tid då fs bor kvar under en lång period efter avslöjandet. Allt skydd måste därför tillskapas av föräldrarna i den vanliga hemmiljön:

”...Det var ju nog mer ständig övervakning. Alltså det var ju som ett fängelse nästan, att jag var nån fängelsevaktare som måste liksom hålla koll [...] alltså hela tiden, full kontroll [...] man kunde inte släppa det minsta lilla, för då var det ju kört. [...] man var tvungen att vara två och verkligen se till att ‘okej, men nu lagar jag mat. Nu får du vara där’ och ‘nu måste hen på toa, måste jag va här’ och det var liksom bara att överleva dagen. Se till så att det var så smärtfritt som möjligt för barnens skull. Och sen natten för att försöka hämta andan, samtidigt som man låg vaken för fs var ju uppe och sprang så mycket att man bara ‘vad gör han nu, var är han nu’ och så här.”

Dessa praktiska omständigheter får dramatiska känslomässiga följder för alla familjemedlemmar vilket tydligt framgår av Förälder 1 beskrivning av skillnaden för familjemedlemmarna sedan fs efter lång tid får en placering:

”Ja, det är jättestor skillnad. Ehh, ja, alltså jag vet inte ens hur man ska kunna, alltså det är verkligen en totalvändning, är det. Alltså från att us och ius liksom de kunde inte sova, de ville inte äta. Den minsta liksom hen grä, hen grät ju bara på dagis hela tiden. Hen skulle sitta hos en vuxen hela tiden och bara grät. Eh och äldsta, ja hen hade ju liksom jättebehov av sitt gosedjur hela tiden som hen inte hade haft innan och ja, var väldigt mycket med vuxen där också. Och sen nu att, de leker, inget behov av vuxenstöd alls, utvecklas framåt och klarar sig själva. Väldigt självständiga liksom och tillbaka i det här, rätt rytm nu och jag och min partner liksom,... Ja, man planerar, vi har roligt, vi åker och badar alltså så här. Det är jättestor skillnad på hur det var då och nu liksom. Det är inte alls det här övervakandet överhuvudtaget.”

Förälderns berättelse indikerar att det är en blandning av faktorer som lett till den dramatiska förändringen i familjens situation. Dels den rent praktiska förändringen med minskat behov av övervakning och till följd av det också andra faktorer såsom att anspänningen släpper, att

föräldrarnas sinnestillstånd förändras, att upplevelsen av trygghet och hanterbarhet ökar och att det skapas utrymme för vardagligt familjeliv. I Förälder 5 berättelse är det tydligt att ius reagerar på att familjen, för att hantera behovet av ökat skydd, separerats och att belastningen i deras vardag ökat utifrån praktiska omständigheter sedan den ena föräldern blivit tvungen att hitta tillfälligt boende för sig själv och för us och ius medan den andra föräldern bor kvar hemma med fs. Föräldrarnas känslomässiga upplevelse av denna ofrivilliga separation bidrar sannolikt också till konsekvenser för barnens mående:

”...de letade jourhem så att min partner skulle kunna flytta in igen, för barnen mådde jättedåligt. Alla tre. Det tog på deras krafter. Ius som är fem år nu...de bodde, mina släktingar bodde på långt avstånd från deras förskola. Så det var att åka bil varje dag till förskolan, gå upp jättetidigt, komma hem sent, eehh, de, min partner försökte göra så gott hen kunde, min partner var ju helt körd alltså, hen gjorde så gott hen kunde och eeh, jag försökte se barnen när de var i förskolan för att kunna vara med dem.”

Flera föräldrar uttrycker skuld känslor för att inte ha kunnat förhindra övergreppen och tycks fortfarande vid tiden för intervjun pendla mellan dessa känslor och insikten om att ha gjort så gott man kunnat och förstått. Förälder 2 upplever att partners självanklagelser är ologiska men grubblar samtidigt över sin egen skuld:

”...det var ju jobbigt, man funderar ju på hur man skulle kunnat ha stoppat det tidigare och så, men, eehh, ja.”

För Förälder 5 är skuld känslorna ett öppet sår som inte vill läka. Förälderns berättelse förmedlar en överväldigande skuld och sorg över de konsekvenser som drabbat us och en liten, liten öppning för det rimliga i att inte alltid veta och förstå allting, ens som förälder:

”us borde inte ha gått igenom det här, alltså det är. Jag tar skulden, jag gjorde ett dåligt jobb tycker jag, ungefär.[...] för jag tycker att om man är förälder så ska man skydda sina barn [rösten brister nästan] till 100% men jag gjorde ju inte det [ledsen, gråt i rösten]. Men, eeh, att kunna veta.”

Splittring och förlust av den hela familjen. Flera av föräldrarna beskriver hur familjen, på ett ibland dramatiskt sätt, omedelbart efter avslöjandet om övergrepp, splittrats.

Någon eller några av familjemedlemmarna har hastigt flyttat för att skyddet för us och andra barn i familjen, ska kunna upprätthållas. Förälder 5 berättar:

”...då var den värsta dagen i mitt liv för då fick de flytta ut. Min partner fick flytta ut, jag blev själv med fs för han fick ingen jourfamilj på en gång. Jag blev själv med han hemma, precis innan jul, två veckor innan var det, så det var katastrof.”

Efter några månader ett nytt uppbrott sedan jourfamiljen sagt upp sitt uppdrag:

”Jag blev så här, vad gör jag nu [gråter] var ska han hamna nu, vad ska jag göra nu [...] hur löser jag det här, jag kan inte lämna honom på gatan. Jag kan inte lämna honom ensam.”

Föräldrarnas beskrivning av situationen visar tydligt hur den fysiska separationen från övriga familjen gör föräldern vilse och ensam, utan känsla av sammanhang men med ett enormt ansvar över sin pojke som måste övervakas och skyddas på samma gång. En annan förälder, Förälder 1, där fs bott kvar i familjen lång tid efter avslöjandet, beskriver att splittringen och förlusten av den hela familjen blir lika påtaglig trots att alla bor kvar hemma. Föräldern beskriver i tidigare återgivet citat en situation där närhet byts ut mot övervakning på ett sätt som påverkar samtliga familjemedlemmars upplevelse av möjligheten att fungera som familj. Den ohållbara situationen leder till att familjen splittras genom att fysiskt dela upp sig i vardagen med aktiviteter på olika håll och ”växelvis boende” i det egna hemmet där en förälder bor med fs och en med us och ius antingen i hemmet eller hos släktingar och vänner. Förälder 1 beskriver vidare hur övergreppen som sådana, men kanske främst situationen som följer på avslöjandet förändrar föräldrarnas relation till fs och skapar avstånd och splittring:

”Ja, det har, alltså det har det ju för att man har inte orkat ta hans också, att man känner lite att, ehh han är ett barn, och att han behöver hjälp, men att man själv känner att man kan liksom inte riktigt ta det för att jag måste ta syskonen och så känner man det här att, ja men man känner nog lite att man avvisar honom, så får man dåligt samvete och så försöker man...Så svårt att hitta den här balansen.”

Förälder 1 ger också sina tankar om sin partners upplevelser, som Förälder 1 i ljuset av att partnern är biologisk förälder både till us och fs, upplever som ännu svårare än för Förälder 1 själv:

”Jaa, alltså min partner tycker ju att det är jättejobbigt och att ah men, hen är ju den, ja nästan centrum i alltihop och så har liksom alla pusselbitar runt omkring, som hen ska försöka få ihop. Min partner har mig då som mådde dåligt, och en son som mådde dåligt, och andra barn från olika håll då som olika sätt och så mår min partner ju jättedåligt där i mitten också. Så för hen blev det ju så spritt, ah men, var ska hen dra nånstans och ‘hur ska jag få ihop alla bitar till en familj igen’. För det är ju det man ville, få ihop och liksom, den här sammanhållningen och få ihop det till en familj igen. Ehh, och det är svårt.”

Föräldern sätter ord på den starka drivkraft som initialt finns i att hålla ihop familjen i en situation där det av så många olika anledningar inte är möjligt att fortsätta som förut och hur plågsamt och svårt detta är att acceptera.

Flera av föräldrarna beskriver följderna för sina barns relation till varandra efter avslöjande av övergrepp och de dubbla känslor som framförallt us och ius upplever i förhållande till fs. Här beskriver Förälder 3 hur us reagerar på de åtgärder som vidtas av föräldrar och professionella för att skydda mot risk för ytterligare övergrepp, för påverkan och svåra känslor i kontakt med fs:

”Saken här är också att us saknar fs nåt fruktansvärt. Us får ju inte prata med han i telefon ens. Heller. Och eh, när vi ska åka [...] till fs så får ju inte us följa med och us blir jätteledsen varenda gång. [suck] Så det...Ja, us känner sig ju straffad helt enkelt.”

Förälder 3 berättar vidare om hur ius reagerat på informationen om de övergrepp som skett:

”[...] ius var fly förbannad när det hände, eller när ius fick reda på vad som hade hänt. Riktigt förbannad. Och sen redan dan efter så började ius; ‘han måste få hjälp’. Så ius lugnade ju sig väldigt fort.”

Förälder 5 beskriver dilemmat att helt ta hänsyn till us behov av att inte ha någon form av kontakt med fs och samtidigt tillgodose fs behov av att känna tillhörighet till sin familj och övriga syskons behov av kontakt med fs:

”Us pratar inte mycket om fs men, det var en tid när us inte kunde höra han heller i början, jag fick prata själv i ett rum, men nu har det släppt det där, us kan ju kanske veta att jag pratar med fs i telefon och det är helt okej för us, det är helt

okej. [...] Fs ser ju ius via Skype bara. För att fs, barnen saknar han jättemycket. Fs har alltid varit den hära, beskyddande storebror mot ius så den där relationen att hur kan man säga, att vara förebild. Fast han gjorde fel med det, med us. Men då pratar de väldigt mycket, frågar hur det går, filmer, hänga med och så där, det gör han. Och liksom boosta, han är fortfarande en medlem av familjen, vi har inte raderat, inte raderat bort han från familjen, han är fortfarande med. Försöka hålla han i sammanhanget liksom, så gott det går.”

Flera föräldrar konstaterar att den hela familjen, såsom den såg ut innan avslöjandet, är förlorad. Föräldrarna har kommit olika långt i acceptans inför detta faktum och några ger uttryck för ett hopp om att en återförening någon gång ska kunna äga rum, men uttrycker samtidigt en insikt om att familjen aldrig kommer att bli hel, i betydelsen kunna leva tillsammans, igen.

”...för nu, man eeeh, [viskar] vad ska man säga, man vill ju ändå hålla ihop liksom, jag har ändå, jag har ändå liksom hoppet att vi kommer alla bo tillsammans [gråt i rösten] men jag vet att det kommer inte bli det, det vet jag [gråt]” (Förälder 5)

”...efter att vi fick reda på det här, det var ju aldrig frågan om att han skulle få bo hemma längre, för det vet vi ju att fs inte kommer kunna bo hemma något mer, för det har ju hänt. Och visst, de kommer ju kunna träffas så småningom men inte nu. [...] Det är ju min fundering, medans min partner har ju den här funderingen att ‘ja men det är ju klart att fs ska få bo hemma’ att han ska få komma hem igen, men jag har sagt att det går inte. [...] vi tänker olika. Jag är hårdare med det där.[...]. Min partners mål är att fs ska få flytta hem och att vi allihop ska bli en lycklig familj igen” (Förälder 4)

Den stärkta familjen. Flera av föräldrarna beskriver att en del positiva förändringar skett i familjen och i livet till följd av att övergreppen avslöjats och förändringar skett. Föräldrarna beskriver att de tar till vara på, och anstränger sig för att vara mer närvarande med sina barn och att hålla ett öppet samtalsklimat i familjen som helhet. Förälder 3 upplever förändringar både i barnens sätt att hantera sig själva, i deras färdigheter och i närheten mellan familjemedlemmarna. Barnens utveckling och familjens stärkta band blir som ett kvitto på att föräldern har klarat av att hålla kvar relationen och till och med utveckla den med alla sina

barn genom en sådan kris. Detta ger en känsla av att vara tillräcklig för alla, att besluten man fattat varit de bästa och kanske också att det finns hopp om framtiden:

”...vi var ju väldigt tigha och nära redan innan. Och det har ju inte blivit sämre i alla fall, det har det inte. Och us har ju blivit mer sanningsenlig också, så det...[...] Fs har ju blivit jätteduktig att prata i telefon till exempel. Förut ville inte ens han prata i telefon. Och ja, han har mognat nåt fruktansvärt. Så det har ju också gjort honom jävligt gott...faktiskt.[...] nu de senaste månaderna har det hänt att fs ringer till oss. Så det, det är riktigt roligt.”

Förälder 4 beskriver att familjen som helhet blivit mer sammansvetsad och starkare tillsammans. Föräldern beskriver också att krisen fått positiva konsekvenser för föräldrarnas relation till sin egen mamma från att tidigare i livet ha varit mer problematisk. Föräldrarnas relation till de hemmavarande syskonen har blivit mer fysisk och föräldern upplever att barnen vänder sig mer till hen med sina tankar och känslor:

”...us kommer gärna och vill sitta i mitt knä. Nu vill us ju bara komma och kramas. Ius likadant, hen vill också krypa mer tätt intill och bara kramas. Och ius vill prata mer om sina känslor, jämfört med vad hen gjort innan”

Den ökade öppenheten mellan barn och föräldrar bekräftas i flera av föräldrarnas berättelser och uppfattas som en medveten strategi från föräldrarna att öka skyddet och stärka relationerna till sina barn. Barnen beskrivs svara upp på föräldrarnas öppna bemötande genom att vända sig mer till föräldrarna med sina frågor och sina bekymmer. Detta gäller både us, ius och fs:

”...jag tror, alltså... jag tror inte, alltså, us och ius behöver kanske så mycket mer stöd nu. [...] Us pratar ju mycket med mig om saker och ting och vi kan prata om det mesta liksom. Men jag tror inte att de behöver så mycket stöd. Det är mer att man kan prata, man är öppna med varandra om det. Att de känner att de har den möjligheten” (Förälder 1)

Föräldraskap och sexuella syskonövergrepp

Avslöjandet av övergreppen får stora konsekvenser för föräldraskapet. Framträdande i intervjuerna är kärleken och omsorgen till alla barnen och önskan om att vara tillräcklig för allas behov. Föräldrarna beskriver att de, utifrån fs andra svårigheter, redan innan avslöjande

om sexuella syskonövergrepp haft en hög grad av medvetenhet kring behov av tillsyn och rutiner. Denna medvetenhet förstärks ytterligare efter avslöjandet. Den förändrade föräldrarollen ställer krav. Krav att kunna reglera sina egna känslor för att fungera som förälder, att kunna samarbeta med sin partner utan att egentligen ha förutsättningar och tid att göra det, att förväntas samarbeta med många aktörer i samhället i en situation man aldrig upplevt och är helt oförberedd på. De föräldrar som låtit sig intervjuas i vår studie arbetar eller studerar och är i ett fall sjukskriven. Alla föräldrar vi har intervjuat har tillgång till nätverk av släkt och vänner.

Förändrad föräldraroll. Till följd av vetskapen om övergrepp behövs ett förändrat föräldraskap. Det som förr varit avslappnande tillvaro med lek och vila byts till övervakning och kontroll. För att förhindra fler övergrepp intar föräldrarna rollen som övervakare eller ser till att någon annan tar den rollen. Att skydda alla i familjen blir det viktigaste. Förälder 1 beskriver, i tidigare återgivet citat, den förändrade föräldrarollen som att tvingas bli övervakare och väktare. Andra föräldrar löser skyddet för övriga syskon genom att dela upp familjen i olika boenden vilket underlättar skyddet i vardagen. Förälder 4 berättar om deras lösning:

"[...] när det uppdagades bodde fs hos anhörig tills det att han kom till specialistenheten. Han ville inte hamna i någon jourfamilj, eller så där, och det ville inte vi heller."

Föräldrarna beskriver också en komplex föräldraroll med många olika uppgifter i kombination. Föräldrarna behöver vara stöd åt både fs, us och ius. De behöver göra val om vem som ska få vilken information, utifrån skydd för alla barnen. De ska samtidigt försöka få adekvat hjälp till alla inblandade och hantera barnens känslor och reaktioner i vardagen. Förälder 3 om den förändrade föräldrarollen i samband med att fs blir skjutsad till specialistenheten, att bli förälder på distans och delegera omsorgen.

"på [dag] körde vi fs och ja, sen efter det var det ju väldigt tomt."

Samma förälder beskriver också att föräldraskapet blir granskat:

"Hur som helst så var det ju en sak där att socialsekreteraren verkade tycka att det var så konstigt att det var så svårt hemma hos oss som föräldrar när det funkade så bra där [på specialistenheten]"

Skälet till att fs behöver flytta är skyddet för us som är omöjligt att upprätthålla i hemmiljö. Grunden är alltså inte bristande föräldraförmåga utan en följd av övergreppet.

Föräldrarna beskriver att de för att lyckas vara föräldrar behöver turas om att hantera föräldrarollen när det blir för svårt. Förälder 4 beskriver det så här:

”Ja, jag tror att man lär sig lyssna på den andre på ett bättre sätt, och man finns där, för vi tog det också så här att jag var ledsen först och så fick min partner vara ledsen, Och så turades vi om, så när jag var ledsen då var han den som tog hand om ius och us. Och när jag var ledsen och bara ville ligga på rummet och inte ville visa mig för någon så var det min partner, och så tvärtom. Och att man en dag, man uppmärksammar varandras signaler på något sätt, jämfört med, även om vi alltid varit uppmärksamma på varann, så blir det på ett helt annat sätt.”

Förälder 2:

”... man blev väldigt trött, och ja man var ju inte van vid att ha den fokusen innan [avslöjandet], det blev rätt stor omställning, så... Det va ju att jag fick, eeh, till exempel jag fick hålla koll på dem, så gjorde min partner de andra grejerna som behövde göras.”

På ett annat plan innebär avslöjandet en förlust av den tidigare familjen, tidigare beskrivet i temat Splittring och förlust av den hela familjen. Denna förlust behöver föräldrarna hjälpa alla i familjen att hantera. De beskriver att de i ett läge där de står mitt i en kris, måste möta alla familjemedlemmar, inklusive anhöriga från den utvidgade familjen, utifrån deras behov och förmåga. Förändringen innebär också ett större behov av att vara känslomässigt nära sina barn, att behöva sätta ord på övergreppen och förklara för barnen på ett sätt som passar vars och ens ålder. Förälder 1 berättar om hur föräldern anpassar sitt språk och vad som blir fokus då hen pratar med us om övergreppen:

”[...] till barnen så framförallt då us så var det ju mer liksom att man frågade us hur hen känner och och liksom man lyssnar mer på hen och sätter ord på vad som är rätt och fel och fokuserat på att det inte har varit us fel.”

Barnen först - stänga av sina egna behov. Flera av föräldrarna beskriver hur de i den kris som avslöjandet lett till försökt trycka undan sina egna känslor och behov för att kunna bemöta sina barn på de olika sätt som var och en behöver, och för att klara av att ta tag i allt

som omedelbart behöver arrangeras. Förälder 4 har en uppfattning om att man som förälder inte ska belasta sina barn med sin egen förtvivlan men beskriver samtidigt en situation som varit alltför svår för att kunna klara att leva upp till sina egna ideal:

” jag tror att us kände en lättnad när us hade fått berätta, för us hade trott att det var hens fel, allting att fs har gjort, att det var us orsak till att det här hade hänt, och sen frågade jag mer ingående då, innan vi åkte, vad som hade hänt för att ha så mycket information som möjligt för att kunna ge till hon på soc. Jo, us klarade det galant, att berätta vad som hade hänt, hen var detaljerad, och ...det var ju jag som bröt ihop, var det, det ska man ju egentligen inte göra framför barnen, men det är tufft.”

För att fungera som förälder har de intervjuade under en längre tid behövt stänga av sina egna behov av att träffa vänner och släkt och att få tid med varandra. Barnen och deras behov har satts i första rummet medan föräldrarna har fått turas om att bryta ihop, eller på annat sätt styra sina känslomässiga sammanbrott. Några har brutit ihop inför varandra bakom stängda dörrar medan andra behövt vända sig till vänner eller släkt. Förälder 4 berättar:

” [...] i och med att jag har vårdutbildning så är jag nog ganska duktig på att koppla bort känsla och liksom alla måsten. Jag tror att man måste vara lite kallare, man måste nog göra sig lite kall för att härda ut.”

Vidare säger föräldern:

”För vi har ju sagt det angående uppdelning, att jag tar us och hens känslor, och min partner tar fs och hans känslor, och så finns vi båda där för ius, gör vi. Men samtidigt som man har us upplevelser och bästa för ögonen för att hen ska kunna gå vidare och läka, så måste jag ha fs och hens känslor och upplevelse. Och det har väl tagit väldigt mycket mentalt på oss vuxna”

Att räcka till och att inte ta parti för någon. Att övergreppet kunnat ske innebär i sig en otillräcklighet som står i kontrast med önskan att vara en bra förälder och att skydda sina barn. Att hantera följderna med att barnen behöver vara på fysiskt andra platser innebär svårigheter med att finnas för barnen. Förälder 5 beskriver den svårigheten så här:

”För alla är min familj... Men ibland orkar jag inte ringa till fs för jag har så mycket där hemma med saker, [suckar] med mig själv [gråter]. Eehh kanske saker händer kring fs på specialistenheten, jag får rapporter varje vecka av fs kontaktperson, kanske det gick snett med någonting. Och då grubblar man ju hela veckan.”

Barnen har olika behov och ibland till och med motstridiga behov, men lika fullt är man förälder till alla barnen. Förälder 4 säger:

”Den lyxen finns ju inte att man får ta parti för någon. Jag kan inte finnas där mer för us eller för fs, det går ju inte.”

För föräldrarna leder det faktum att man inte kunnat skydda sina barn från det som inträffat till en flod av otillräcklighet, misslyckande och självanklagelse. I praktiken får otillräckligheten till följd att man förlorar närhet till sitt barn. Här beskriver Förälder 5 denna inre dragkamp som handlar om att tillåta sig själv att bibehålla närhet till det barn som orsakat separation och olycka i familjen, trots att det innebär tid borta från de barn som är oskyldiga, kryddat med den egna känslan av skuld och otillräcklighet som gör alla barn till offer i situationen:

”jag kan inte befinna mig i det hatet att fs gjorde sitt syskon illa, han gjorde fel, han gjorde fel. Han borde inte ha gjort det. ... Jag borde kanske ha varit mer vaksam, jag vet inte, men ibland ser man inte allting, man kan inte vara överallt heller. Och det är svårt liksom att ta den här känslan, att du gjorde fel, du får träffa mig så lite som möjligt och jag måste vara med de andra. Gud, det är jättesvårt att förklara, det är jättesvårt att förklara den känslan.”

Det skydd som us och ius behöver, att fs måste flytta, skapar också en känsla av förlust hos de som bor kvar hemma. En saknad som föräldrarna också behöver hjälpa dem att hantera. Som vi beskrivit närmare under Splittring och förlust av den hela familjen saknar us och ius syskonet som flyttat och us känner ambivalens eller skuld för att ha avslöjat övergreppen och som följd av detta själv drabbas och fråntas ett omtyckt syskon. Samtidigt som man som förälder är i en utsatt och granskad position utifrån att man inte kunnat skydda sitt barn, så ställer situationen höga krav på ett annat slags föräldraskap som kräver samtidigt

ökad närvaro och ökad distans. Att inte ha redskap och att inte få förutsättningar att fullgöra föräldraskapet för alla barn beskriver Förälder 3 så här:

”Och så ser man hur det bara rasar om man är långt bort, man har inget [tystnad] man kan inte göra någonting åt det känns det som. Ja det blir... just att det... Att vara passagerare, det, det funkar inte bra. Inte när det gäller ens egna [barn], det blir inget bra.”

Förälder 5:

”Eehh, det var tufft och jag försvann en gång till [från de andra barnen], och då, min partner tog den rollen, ... hen tog den där rollen och förklarade så gott hen kunde att jag fick vara med fs igen. För att han behöver hjälp, men jag kommer tillbaka, så från det tillfälliga boendet fick vi åka till specialistenheten, efter en hel vecka. Och då blev jag nöjd, nu är han äntligen där han ska va, och får rätt hjälp.”

och samma förälder:

”Jag vet att jag kommer aldrig mer sova bredvid fs, eller natta han, eller väcka han på morgonen. [gråter] Jag vet att det aldrig kommer bli det. Som sagt, det är us som bestämmer om fs ska komma hem igen, och igår märkte jag helt säkert att det inte kommer bli så. Kommer inte bli så. Så att eehh, det är inte över än, det är INTE över än. Nu är det här, lugnet. Men sen, det kommer komma en tuff period till, det vet jag. Och vi får se vart han hamnar, hur det blir, vi vet ju ingenting, [gråter] han måste börja gymnasiet, hur blir det då. Ja, [suck].”

Det finns mycket otillräcklighet i berättelserna som föräldrarna ger, men i kontrast till detta poängterar flera av föräldrarna små tecken på att vara tillräckligt bra och att duga i sitt föräldraskap. Att få erkännande, att vara den som får berättelsen, att kunna vara till stöd, att få resultat för sin kamp, att få hjälp till sitt barn och erbjuda läkning för alla barnen. Att kunna trösta och vara den som är närmast sitt barn även om de blivit tvungna att bo på specialistenheter, och att kunna se till att barnet får tillgång till skola. Förälder 3:

”Så det var, nä det var jävligt svårt alltså, det... Man ville vara arg och man ville hålla om och man ville... ja. Ah, det...[det är svårt...] Det gick liksom inte, man var tvungen att stå där, finnas där för bägge. Från början kände jag att jag och min

partner delade upp oss så att jag fanns där för fs medan min partner fanns där för us och sen efter ett tag bytte vi också. Och det... nä men det gick ju. [...] Det kändes ju... det kändes som att vi gjorde det bästa i en jättehemska situation.”

Vägen vidare. För dessa föräldrar innebär vägen vidare att de förlikar sig med tanken om att det aldrig blir som det var, att familjen aldrig kommer kunna bo ihop och att offret måste skyddas. Teman som utvecklats närmare under Splittring och förlust av den hela familjen.

Förälder 2 beskriver att de nu, en tid efter, åter har kunnat vara familj. Först när krisen är över, fs flyttat ut och det blivit bra igen för de andra, blir det möjligt att beskriva den svåra tid som var, förlusten av sin familj och samvaron med den:

”jo det känns skönt, det känns överkligt mer. Att, ‘är det så en familj kan va’, för man har alltid levt i det där, hela tiden, där det alltid har varit något hela, hela tiden.”

Förälder 1 beskriver på liknande sätt att kunna vara med familjen när fs flyttat och syskonen kan vara trygga:

”Nu åker vi till simhallen och vi åker iväg och gör grejor. Vi kan åka iväg och handla allihopa bara en sån grej, vi kan åka och handla allihopa.”

Parrelationen som nav

I analysen framträder parrelationen som central och betydelsefull. Parrelationen belastas hårt och har i perioder nästan inte kunnat upprätthållas alls. Trots detta framstår parrelationen i dessa familjer som en av de viktiga faktorerna till att man klarar sig genom krisen.

Att inte kunna vara par. Föräldrarna i studien beskriver gång på gång att de under lång tid sätter sina egna behov och känslor åt sidan för att hantera den situation som drabbat familjen. Detta påverkar också föräldrarnas möjligheter att upprätthålla sin parrelation. I något fall handlar det om att rent fysiskt vara separerade och i något fall handlar det om att vardagen blir så belastande och att partners har så olika sätt att hantera den, att det inte fungerar att vara par. Förälder 1 beskriver att hen och partnern upplever liknande känslor i situationen men att olikheter i hur de reagerar och hur de hanterar sina känslor får konsekvenser för möjligheten att upprätthålla parrelationen och vara stöd för varandra under krisen. Den ena partnern har

behov av att prata och känna närhet och omsorg. Den andra partnern är lösningsorienterad i en situation som inte går att lösa, vilket leder till undvikande genom arbete och träning och genom detta också undvikande i parrelationen. Förälder 1 beskriver likheter och skillnader i sin parrelation så här:

”Så känslorna har varit ganska samma bara att vi har olika sätt att hantera våra känslor, tänker jag. Jag är kanske mer den att jag funderar mycket och vill prata mycket och, ja men kan visa öppet på ett annat sätt. Min partner vill mer gå undan. Hen tränar ju mycket och får ut mycket när hen tränar. Ehh och tycker inte om att prata riktigt om såna här grejor utan... Pratar [jag] om det med min partner så vill hen liksom veta svaren. Min partner vill lösa problemen och det går liksom inte när man står i den här situationen, så har man ju inga lösningar på nåt. Så hen har ju tyckt att det var jobbigt, så hen drog sig mer undan och försökte hantera det på sitt sätt och så fick jag liksom...Ja, vi tog det väldigt olika så. Men känslorna var ändå samma”

Bristen på kommunikation skapar fantasier om den andre och upplevelser av avvisande. Att inte förstå och inte bli förstådd och inte heller ha tidsmässigt och praktiskt utrymme att förmedla sin oro för relationen leder till slitningar. En annan aspekt beskrivs av Förälder 5 som berättar hur svårt det är att vända sig till partnern med känslor och händelser kopplade till fs, då deras känslomässiga relation till fs skiljer sig mycket åt. Föräldern upplever en inre dragkamp mellan sina känslor och sitt ansvar för fs och sina känslor och sitt ansvar för partnern och övriga syskon. Detta leder till att föräldern ibland väljer ensamhet i stället för att söka stöd hos sin partner, vilket föräldern beskriver att hen egentligen skulle behöva göra:

”...när det händer någonting, jag har jättesvårt att prata med min partner, alltså jag har jättesvårt att förklara mina känslor för hen. När jag, eller så döljer jag så bra som möjligt, när jag är ledsen så att inte min partner märker det”

Förälder 2 beskriver att det inte förrän efteråt, när situationen i familjen lugnat ner sig och ett mer normalt familjeliv kunnat komma till stånd, har blivit tydligt för föräldern hur parrelationen drabbats av situationen. Under den intensivaste perioden har föräldern inte observerat splittringen:

” jag tror inte vi tänkte så mycket på det i den situationen i och med att det var så mycket annat att fokusera på. Ja, det är inte förrän sen efteråt som man har tänkt på att det var ju rätt mycket vi inte kunde va”

När detta står klart för föräldern inleds ett reparationsarbete i parsystemet som innebär att förståelsen för den andres behov, känslor och bemästringsstrategier gradvis ökar och sammanför paret känslomässigt och ökar tryggheten i relationen. Ett par föräldrar har ingen beskrivning av att parrelationen upplevts komplicerad under familjens kris utan menar tvärtom att parrelationen varit samspelt och stödjande redan från början och bidragit till stabilitet i krisen.

Den stödjande parrelationen. Det finns flera berättelser i intervjuerna som belyser hur parrelationen balanserar den egna förmågan att hantera känslor och reaktioner och möjliggör en framgångsrik väg både i förhållande till de egna barnen och till omgivningen, i en situation där den inre dragkampen ständigt pågår. Förälder 3 beskriver hur mönster i föräldrarnas och partners relation förstärks i situationen som uppstår efter avslöjandet av sexuella syskonövergrepp, och blir till hjälp i att kunna hantera också den första intensiva perioden:

”Jag och min partner synkade liksom väldigt bra för när, vi fick liksom bryta ihop om vartannat. Den ena fick va stark medans den andra fick ta igen sig och så. Och det är väl egentligen en egenskap vi har haft alltid men det märktes verkligen då i början”

Det här sättet att växeldra, både praktiskt men framförallt känslomässigt, beskrivs av fler föräldrar i studien och verkar vara något som ökat tilltron och tryggheten i relation till partnern. Att lära sig lyssna på varandra, turas om att vara stöd, att växla mellan att ta fram sina behov och känslor och att stänga av för att vara till för den andra har lärt dem mer om varandra. Förälder 5, som under en period, av hänsyn till skyddet för us, varit tvungen att ensam hantera situationen med fs, beskriver känslan av lättnad som återföreningen med partnern ger, framförallt i fråga om känslomässigt stöd, som föräldern upplevt sig vara helt utan under perioden då de varit fysiskt separerade:

”Så då kunde min partner flytta in, hem. Och då har det, det var skönt att ha min partner bredvid mig [rörd], alltså, det var jätteskönt, jätteskönt.”

Föräldern beskriver särskilt hur betydelsefullt det varit att vara två i möten med myndigheter och andra som föräldern befunnit sig i beroendeställning till, och uttrycker tacksamhet i förhållande till sin partner att det aldrig funnits någon tveksamhet i att få partners stöd i dessa utsatta situationer:

”Jag sa till min partner, du måste vara med, jag kan inte gå själv dit. Så, 'självklart, jag är med dig', på alla möten var min partner med mig. På alla möten, så att det, det är ett jättestort stöd.”

Förälder 5 beskriver också hur partnern, ibland på ett sätt som blir krävande för föräldern, hjälper föräldern att balansera sina olika roller och sitt ansvar gentemot familjen därhemma och fs som, efter avslöjandet om sexuella syskonövergrepp, befinner sig på avstånd:

”...ibland är min partner väldigt bra på att läsa av mig, så då kan vi sitta några timmar och diskutera 'Hur kan vi fixa det här? Hur gör vi det bästa?'. Min partner säger alltid till mig, 'jag kommer aldrig vara sur på dej, alltså du gör det bästa och jag backar upp dej. Om du gör fel så säger jag till att du gör fel, eller om det blir för mycket med den ena sidan, så säger jag också till, så att vi alla går åt samma håll, så att ingen får för mycket och den andra får för lite'. Vi pratar om barnen. Så jag säger till min partner, 'jag vet det, jag vet att du finns där men för mig är det så svårt.'”

Partnern tycks fungera som ett nav för föräldern att hålla sig i, att få bekräftelse av, att verklighetsförankra sig i, att få tillåtelse av att visa egna känslor och behov, att få ett värde av även när föräldern inte är stark och att avlastas skuld. Tilliten till partnern är stark:

”Min partner är min pelare. Om inte hen skulle finnas jag vet inte vad jag skulle ha gjort, jag vet inte.”

Liknande berättar Förälder 4 om sin relation till partnern:

”[...] vi har väl klättrat över väldigt många hinder tillsammans, min partner och jag. Bara genom, för att vi pratar mycket med varandra och bollar med varandra, gör vi. Jag kan liksom fråga, 'hur känner du i det här' till exempel, och då berättar min partner, och skickar tillbaka till mig och då har man som ett eget terapimöte i sovrummet när barnen inte hör.”

Intimitet och sexualitet i parrelationen. En förälder har beskrivit hur avslöjandet av sexuella syskonövergrepp i familjen också fått konsekvenser för intimiteten och den sexuella relationen i paret. Med tanke på känsligheten som den egna sexualiteten innebär för många att prata om är det, som man kan vänta sig, inte något som återkommer i samtliga intervjuer, men som vi bedömer vara viktigt att förstå för dem som träffar föräldrar och par i denna situation. Inte minst för att kunna hjälpa till med normalisering och sortering av de sammanblandade känslor som kan finnas kring den egna, vuxna sexualiteten och det som hänt i syskonsystemet. Förälder 1 beskriver hur det sexuella gränsöverskridandet i syskonsystemet påverkar både lusten och känslan av att sex med partnern är okej. Förälderns beskrivning indikerar att de egna känslorna blir röriga när barnen ägnar sig åt vuxensaker. Kanske upplever föräldern också att gränserna behöver bli tydligare och striktare i familjen som helhet utan att veta och kunna känna var rimliga gränser går. För hur får man som vuxen sitt närhetsbehov tillgodosett, i en situation där behovet av att känna sig trygg och förankrad är större än vanligt, om det inte längre känns okej att ens kramas och pussas? Förälder 1:

”...det var ju inte det här kärleksfulla, man kände inte det här attraktion, man kände liksom ingenting sånt. Det fanns ju liksom inte med på kartan för, när det var liksom fokus på just det som skedde där och då och inte på varandra överhuvudtaget och [...] nä det fanns liksom inte, alltså just det här veta att, ja men nu har fs porrsurfat, han är inne i det här sexuella. Ska då jag och min partner liksom, det känns, ja det var allting som kändes så fel liksom att... och ska vi liksom ens bara kunna kramas och pussas inför [barnen] där och när det finns alltså allt det här, nä, det kändes liksom inte alls bra. Det kändes som att man, nä det var så tabu alltihop liksom att det finns inte här. Och ...det fanns inte lusten till det heller för det var liksom, nä man bara avskärmade alltihop. Och allt som var mitt det var liksom borta”

Förälder 5 beskriver sitt behov av närhet och tid för parrelationen och hur detta möjliggörs med hjälp av släktingar som förstår behovet av att komma ifrån:

”...sen behöver vi också vara själva, så då har vi min förälder att ta hand om barnen så vi bara drar en hel dag och är, bara vi två. Och då passar man på att boosta, vi är två, vi är tillsammans [...] då är det bara vi. Och det känns skönt att inte bara prata om problem och om att... Då är det bara vi”

Denna möjlighet upplever Förälder 1 sig inte ha då familjen redan används i så hög grad för att stötta upp, i syfte att kunna upprätthålla skyddet för us och ius på hemmaplan:

”alla våra alltså, barnvakter och så gick ju åt till att finnas där när min partner inte var där. Då gick det inte att utnyttja dem sen, ’ ja men nu ska jag och partnern ut och äta. Nu får ni vara där’”

Föräldern beskriver vidare att partnern önskat att de ska åka iväg tillsammans bara de två men att föräldern själv känner att det är svårt att lämna hemmet då behovet av föräldrarnas närvaro är så omfattande hos barnen:

”jag kände att us och ius mådde så dåligt och det var ju mig de var, alltså vände sig till och det var ju mig de behövde, och då kände jag att då kan ju inte jag lämna dem heller liksom, utan jag måste vara hemma.”

Sedan situationen stabiliserats har paret kunnat återta det som under lång tid inte upplevts möjligt och det är välgörande för relationen:

”...ja, ja nu funkar vi kanske lite mer som, som ett par igen. Att nu kan vi göra lite mer liksom, ah men relationsbaserade saker liksom...vara vi. Så att, ja men jag tror att vi behövde det väldigt mycket.”

Begripliggöra och hantera familjens situation

Det här temat redogör för hur familjerna beskriver att de skapar begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i det som drabbat familjen. Känslan av sammanhang för studiens föräldrar och deras barn är för samtliga under någon period i händelseförloppet efter avslöjandet om sexuella syskonövergrepp, mycket låg. Olika faktorer bidrar sedan till att familjemedlemmarnas känsla av sammanhang efter olika lång tid, åter ökar.

Att begripliggöra sin situation. Föräldrarna i våra intervjuer har alla olika förklaringsmodeller till att de sexuella syskonövergreppen kunnat hända i deras familj. Förklaringsmodellerna bidrar till att begripliggöra det som hänt och blir också något att luta sig mot i bearbetningen. Orsakssambanden är som med mycket annat när det gäller familjer, inte enkla vid sexuella syskonövergrepp och vi tänker att det inte verkar särskilt viktigt att föräldrarna i första hand har ”rätt” uppfattning om orsaken till övergreppen. Huvudsaken är istället att förklaringsmodellen motiverar till att upprätthålla skydd och blir hjälpsam i

bearbetningen av det som hänt och på vägen framåt. Förälder 3 berättar följande om sina tankar kring det som hänt:

”Jag vill ju inbilla mig att barn experimenterar och att det här är ett experimenterande som har gått fel helt enkelt. [...] Men eh, det var väl lite extremt dels när det var inom familjen och så ålderskillnaden. Så...det är väl den bilden jag har för mig själv som förklarar hur det har kunnat bli så här. [...] Jag vill i alla fall inbilla mig att det har nånstans kunnat börja med något ömsesidigt utforskande. Och us har ju också sagt att sista gången [...] så sa us nej. Och sen var det inget mer. Och det är väl det jag har lite grann att styrka mig med att det var experimenterande. Det är vad jag tror om det hela, och vill tro.”

Förälder 3 har här en idé om barns normalsexualitet och att det här är fråga om normalt experimenterande som gått överstyr. Föräldern upplever denna förklaringsmodell, att det börjat med något ömsesidigt utforskande, som tröstande. Den hjälper sannolikt föräldern att bibehålla sin accepterande inställning till båda sina barn vilket blir hjälpsamt i att kunna hantera situationen och gå vidare som separerad och samtidigt sammanhållen familj. Förälder 1 har flera olika tankar som hjälper föräldern att begripliggöra det som hänt. Förklaringen som handlar om att fs förutom sexuella beteendeproblem har andra svårigheter som innebär bristande impuls kontroll och svårigheter med mentalisering och känsloreglering, är också till hjälp för föräldern då hen ska begripliggöra det inträffade i samtal med us:

”[...]alltså us har alltid varit väldigt mogen för sin ålder, alltså hen förstår mycket, så vi har ju alltid kunnat prata det här med fs svårigheter, han har diagnoser och us har ju sett att han tar mediciner och så här, så vi har ju liksom kunnat prata om hans svårigheter på ett annat sätt, även om us var så liten ”

Föräldern har också förklaringar om det inträffade som på samma gång ger känsla av hopplöshet och hopp om förändring:

”[...]man kände ju att man nådde ju inte honom i det heller. Att han ville inte alls ta det till sig, eller kännas vid det, och då måste vi ju ha koll. Att när vi inte honom, så kan det hända igen. Känner han inte att det han gjort är, förstår hur fel det är och hur det påverkar andra så finns ju risken att det händer igen.”

Här handlar förklaringen om att fs inte medger det som hänt och kanske inte fullt ut förstår det han gjort och att det är fel. Om detta hänger ihop med en bristande förmåga, som inte går att utveckla, så leder det till en dystert framtid där fs kanske aldrig kommer att få ordning på sina problem. Å andra sidan kan det, om fs får insikt, leda till att svårigheterna upphör och utvecklingen tar en annan vändning.

I de intervjuer vi har gjort sticker en ut när det gäller hur föräldern begripliggör det som hänt. Förälder 5 förståelse för att de sexuella syskonövergreppen skett i just deras familj upplevs inte hjälpa föräldern att begripliggöra och avlasta skuld, utan tycks snarare bidra till fortsatt självanklagelse och svårigheter med att komma vidare. För om det är just föräldern som fått mer att bära innebär det kanske också att det är föräldrarnas skuld att us blivit utsatt, att fs utvecklat sina beteendeproblem och att familjen splittrats:

"[suck] Gud! Ett varför har det hänt oss? Ja... Det var det jag fick bara, gud. Det jag säger till min mamma ibland, med mamma pratar jag lite mer så här [skrattar till]. Hon säger till mig 'livet ger dig massa prov, ibland har man inget under hela livet och du har levt ett lyckligt liv och inget annat.' och jag säger till henne 'varför har jag haft så mycket att bära? Just jag, jag har inte gjort någonting [brister i gråt]. Jag har gjort allting rätt i mitt liv' Men hon säger till mig 'livet är ju så, man har ju sina upp och ner. Vissa får lite mer att bära bara.' Och det var just jag."

Lite mer hjälpsam blir föräldrarnas tanke om att barns sexuella beteende bör hanteras omedelbart och att samhällets tabu förhindrar tidig hjälp, vilket försätter familjer i situationer som ingen skulle behöva uppleva:

"[...] just det, det är ju tabu att prata om detta, eller så lämnar man det i familjen. Det har skadat många, av erfarenhet. Vi försökte ju också göra det, 'nämen de är ju bara barn', det är det första man säger, 'de utforskar', men så händer det igen och igen och igen, och så kommer det närmare till nån i familjen. Så ska det inte va."

Föräldern har erfarenhet av att tidigt ha sökt hjälp för fs sexuella beteendeproblem, men upplevt otillräcklig förståelse och hjälp:

” [...] jag knackade på alla dörrar och allting, kanske skulle han ha fått hjälp innan. För jag gjorde ju det, jag höjde flaggan och sa att det här är inte okej, i skolan också, men socialen gjorde ju inte tillräckligt [...] något gick ju snett där. Till sist skulle det hända något större, som det som hände nu.”

Föräldrarna i studien gör också olika beskrivningar kring hur deras barn begripliggör för sig själva det som hänt i familjen. Barnen förefaller liksom föräldrarna vara i behov av att förstå exempelvis varför fs inte längre bor hemma, vad det är som har orsakat fs sexuella beteende och de praktiska följder som avslöjandet fått i familjen. Förälder 5 om de yngre syskonens begripliggörande:

”[...] igår, precis igår så Skypade jag med fs och de små, och då kom ius som är fem år och säger framför kameran, jag blev helt ställd, alltså jag blev så här, 'hur ska jag göra nu?' så säger ius [...] [till fs] 'du flyttade ut för att du gjorde illa oss'”

Föräldern beskriver att hen har svårt att hantera och bemöta det yngre syskonets uttalande och först försöker skyla över det, men att föräldern sedan får stöd av sin partner i att förtydliga och begripliggöra omständigheterna för de yngre barnen. Förälder 4 berättar att ius långt efter avslöjandet om sexuella syskonövergrepp, avslöjat att fs tidigare också ställt sexuellt gränsöverskridande frågor till ius. Detta väljer ius att avslöja först efter rättegången mot brodern. Föräldern förklarar:

”[...] då tänkte ius att 'nu törs jag berätta'. För hens rädsla i allt det här är att vi skulle skjuta undan fs, att han inte är en del av familjen längre”

Med ett undantag har de icke-utsatta syskonen inte inkluderats i, eller fått något eget stöd utifrån, efter avslöjandet om sexuella syskonövergrepp. Syskonen är därför helt beroende av föräldrarnas förmåga att begripliggöra en situation där de själva är påtagligt drabbade och i flera fall beskrivs må mycket dåligt. Förälder 1 beskriver hur us får hjälp att begripliggöra skillnaden mellan fs och ett kommande syskon där us känner rädsla och oro för att det nya syskonet ska bli som fs och utsätta us för nya övergrepp:

”us blev jätteledsen. För us bara direkt, 'men tänk om mitt nya syskon blir som fs'. Det var us första reaktion liksom. Och vi pratade ju mycket om [det]”

Us bringar ordning i sin tillvaro genom att se konkreta samband. Föräldern hjälper till att nyansera och balansera genom att inte förminska eller skyla över utan istället öppna upp samtal kring oron, vilket blir lugnande och ökar hanterbarheten för us.

Något som återkommer i samtliga familjer är att fs också haft svårigheter med att reglera ilska vilket tagit sig uttryck i våldsamt beteende gentemot syskon och föräldrar, antingen tidigare i livet eller parallellt med de sexuella beteendeproblemen. Föräldrarna beskriver hur de ordnat sin tillvaro för att kunna hantera fs ilskebrott och beskriver sitt barn som impulsivt på ett sätt som drabbat andra i familjen och som krävt omfattande tillsyn och insatser från föräldrarnas sida i syskonrelationerna. Utifrån det begränsade antal unga förövare som denna studie omfattar går det inte att dra någon generell slutsats om att unga förövare också är våldsamma på andra sätt. Däremot tänker vi att det närvarande våldet och impulsiva beteendet hos fs, kan ha bidragit till att dölja sexuella övergrepp som pågår mer i det fördolda, och förlänga tiden till avslöjandet, i de familjer som ingår i studien. Förälder 4 berättar:

”...vi har varit väldigt noga med att fs och us ska inte vara själv med varandra, och likadant att ius inte ska vara tillsammans med fs, just för att han var våldsam, var han ju. Vi ville ju inte att de skulle bli skadade på något vis. Så att det var ju, men man vet ju det att de som begår övergrepp är ju fruktansvärt listiga. De vet ju exakt vad som ska göra för att begå de här övergreppen. De är ju inte dumma i huvudet, de vet ju exakt vilka tillfällen, när man vänder ryggen till eller, om man, ja, de hittar alltid tillfällen och platser, så även fast vi varit noga med att de inte ska vara själv så har vi inte kunnat förhindra det här.”

Förälder 5 beskriver en ibland kaosartad situation där båda föräldrarnas uppmärksamhet krävts för att bemästra situationen och där man som förälder haft fokus på dessa svårigheter, snarare än risk för sexuella beteenden, i tankarna kring skydd för övriga syskon:

”...det var alltid någonting med fs. För fs gjorde det här, det hände det här i skolan, man fick springa iväg, man försvann i timmar, man kom tillbaka sur, att fs gjorde utbrott, fs gjorde sönder dörren fs började skrika, barnen började gråta, us började gråta också, för 'nej nu börjar han igen', stänga in sig i sitt rum, och säga till us... Tänk att säga till us 'ta ius och stäng dörren' medan jag och min partner försöker hålla i en stucken gris i vardagsrummet.”

Förälder 3 beskriver inledande tvivel över att det syskon som förgripit sig verkligen gjort det som han anklagas för. Just för att hans beteende normalt sett inte döljer några känslor eller tankar och inte heller på något sätt upplevs strategiskt:

”Man visste ju ingenting. Också just det här att, fs han är ju sanningen själv. Han kan inte ljuga.[...]Då var det ju alltså, eh, ja jag vet inte, dråpslag. Eh jag tycker ju att vi har haft väldigt bra, vad ska man säga, kontroll är väl fel ord men...uppsikt i alla fall. Fs när han var yngre var han väldigt våldsamt av sig [...] så ...vi har ju rutiner på allting och...Så det kom ju som en chock att det här skulle ha kunnat hända överhuvudtaget.”

Att hantera sin situation. Hur betydelsefullt det blir för föräldrar i den här situationen att förklara och begripa situationen för att kunna hantera den, framgår av Förälder 3 berättelse om tiden efter avslöjandet:

” Vi var väldigt lamslagna, det...Till exempel som en sån sak som laga mat och grejor. Det...var ju väldigt mycket pizza den här tiden för vi kunde inte ta oss för nånting. Det gick liksom runt i...[...] man kunde inte ta för sig nånting. Allting var bara...fel.”

Upplevelsen av att inte kunna fungera på något plan, att alla ens färdigheter är borta och samtidigt veta att man måste agera bidrar till en stark känsla av otillräcklighet hos föräldrarna i studien. Otillräckligheten är ett tema som återkommer i intervju efter intervju och som under krisen bidragit till svåra känslor av skuld och splittring och en känsla av att inte överhuvudtaget bemästra situationen. Samtidigt blir det i analysarbetet uppenbart att familjemedlemmarna använt en mängd olika strategier för att hantera sitt förändrade föräldraskap och den vardag som följer på avslöjandet. Vissa strategier har varit mer hjälpsamma än andra och en del strategier som upplevts hjälpsamma för en individ har fått konsekvenser för en annan. Flera föräldrar beskriver att de på olika sätt försökt att ta kontroll över sin situation. Kontrollen kan vara helt konkret, som vid övervakning och det yttre ordnandet med omständigheter i vardagen som också beskrivits under annat tema:

”...man var tvungen att ha full koll. Det var med rätt jobbigt, det var jobbigt, och hela tiden, man kunde nästan inte göra något annat, utan hela tiden ha uppsikt”
(Förälder 2)

Denna typ av kontroll handlar mycket om skydda us och ius för mer skada och också om oron för att fs ska förgripa sig på andra personer, utanför familjen. Den upptar mycket energi och får stora konsekvenser för familjernas möjligheter att fungera som familj och leva ett rimligt vardagsliv. En annan typ av kontroll handlar om att bli ”agent” i sin egen situation och trots förvirring och chock, bristande stöd utifrån och omöjliga val, ta kontroll och göra det som behöver göras för att åter bli ansvarstagande förälder. Förälder 3 berättar om ett omöjligt val som föräldern och hens partner upplevt sig tvungna att göra, för att överhuvudtaget skapa begriplighet och hanterbarhet. Detta efter flera möten med professionella, som inte klargjort någonting av det föräldrarna känner behov av att förstå och veta för att hantera sin och barnens situation :

”...då ifrågasatte vi det. Hur ska vi kunna få reda på vad som har hänt om ni inte pratar med us? ’ Nä, men det är soc ensak, det lägger inte den [Barn- och Ungdomspsykiatrin] sig i’. Så insåg vi att om vi ska få reda på nånting om det här, då måste vi polisanmäla. Och det var en väldig olustkänsla att polisanmäla sitt eget barn. [...] Så jävla fel det där känns, men så var det. Vi fann ingen annan utväg, så...”

Hur föräldrarna vänder sig till omgivningen och berättar om sin situation ser olika ut och föräldrarna har också olika erfarenheter av vilka konsekvenser valet att berätta, eller att inte berätta, har fått för dem. Upplevelsen av att få utrymme att själva kontrollera informationen som lämnar familjen är betydelsefull och en förälder uttrycker tydligt sin upplevelse av hur det blivit då den rättigheten inte har respekterats:

”...sen har vi ju släktingar som vi inte ville skulle få hela sanningen heller. Men det gick ju inte att hålla hemligt för de andra inte. [...] och det, ja man borde ju vetat att det skulle bli så, men man kände sig faktiskt lite sviken” (Förälder 3)

Förälder 1, som valt att berätta för flera i sin omgivning beskriver att det huvudsakligen varit en bra strategi för att hantera sin situation. Föräldern har upplevt gott stöd från flera i sin omgivning och nämner särskilt personal på förskolan som mycket förstående och stödjande vilket skapat avlastning och trygghet i förvissning om att både us och ius kan få sina behov tillgodosedda under vistelsen där. Förälder 1 beskriver också att en del ovälkomna konsekvenser kan komma av att berätta:

”...de flesta tog ju ändå liksom det bra tyckte jag. Det gick att prata med dem och så. Sen var det ju inte, alltså så lätt för andra att förstå kanske riktigt. utan ja, de som är utanför familjen vill ju mer det här att, ja men, ‘gör si och så’. De tycker liksom att ja men, att ‘detta och detta ska ni göra, detta ska ni inte göra’ och ja, komma med så mycket åsikter och det var nog jobbigt att ta, ja för att ja... Man försöker ju allt så gott man kan, och så får man liksom inte, man vet inte riktigt hur man ska göra, och så kommer alla andra och tycker och tänker. Ja men, det är ju inte så att vi inte har provat allting vi kan”

Omgivningens troligen välmenande råd förstärker en känsla av otillräcklighet hos föräldern och upplevelsen av att vad föräldern än gör så går det inte att göra rätt eller att göra tillräckligt. Flera föräldrar uttrycker också att det funnits oro för hur omgivningen ska reagera på deras situation och det finns ett uttalat syfte hos föräldrarna att skydda sina barn från risken för andras dömande. Förälder 1 igen:

”Vi var, framförallt min partner var väldigt orolig när vi berättade för min familj, att ’ tänk om de ser fs på ett annat sätt nu. Tänk om de tycker illa om honom.”

Förälder 5 har svårt att balansera informationen och att berätta tillräckligt för att kunna skydda från fortsatt utsatthet och säkerställa förhöjt omhändertagande och samtidigt inte hänga ut barnen på ett sätt som riskerar att kränka deras integritet:

”...det var som att trampa på ägg, att gå jätteförsiktigt, att inte försöka avslöja så mycket, för att skydda de andra [syskonen], och skydda oss. Jag vet inte varför men de skulle inte få veta så mycket heller varför fs inte fick vara där”

Det går att begripa att informationen är svår att hantera och att skyddet för barnens och familjens integritet är betydelsefull. Samtidigt verkar känslan av ensamhet öka med att inte kunna berätta. Känslan av att vara helt själv i att behöva hantera och tillgodose alla sina barns behov. Det här sättet att hantera informationen om de sexuella syskonövergreppen återkommer i flera av intervjuerna. Flera vittnar om att de berättar en variant av sanningen för utomstående. Alla typer av förklaringar kring det placerade barnets frånvaro tycks upplevas mer rimliga för föräldrarna att använda än det som verkligen har hänt. Känslan av att sexuella övergrepp är långt mer stämplande än exempelvis våld eller psykisk sjukdom kan bidra till detta, men också att föräldrarna har ytterligare ett barn, us, vars integritet behöver skyddas. En

förälder har också instruerat us att inte berätta hur som helst om sina upplevelser. Avsikten är att skydda us från mer utsatthet och samtidigt är det svåra instruktioner att ge då det riskerar att signalera till us att us gjort något fel. Ibland har den ärliga berättelsen varit möjlig för föräldrarna att ge och då också gett föräldrarna stark känsla av att inte vara ensamma och att det finns andra som kan höra om familjens situation och ändå finnas kvar:

” Våra närmsta vänner har faktiskt varit fantastiska, har de. [...] de har ju visat otroligt mycket empati, de har kommit och hälsat på, de har tagit med sig kaffe och fikabröd. ’ Nä, nu sätter vi oss ner för nu ska vi prata ’. Det var de första jag ringde till, eller min partner ringde [...] ’ nu måste jag prata med min vän för jag kan inte bära på det här längre själv, jag behöver min vän ’. Hon är bra, e hon.” (Förälder 4)

Vilka ord och vilket språk man använder tycks också vara mer eller mindre hjälpsamt för att kunna benämna det som hänt. I samtliga intervjuer framgår att det är svårt att hitta bra ord som fungerar i alla sammanhang och som gör det möjligt att formulera sig kring det som hänt. Att hitta ett hjälpsamt språk kan tyckas mindre viktigt, men blir betydelsefullt för att kunna ha ett öppet samtalsklimat som förebygger risk och möjliggör stöd. Förälder 1 beskriver hur hen pratar kring det som hänt på lite olika sätt beroende på sammanhang och person. I förhållande till andra vuxna och professionella använder föräldern ord som sexuellt övergrepp, utsatt, offer och förövare. Det formella och lite instrumentella språket tycks vara till hjälp att skapa tillräcklig distans till ämnet för att kunna prata om det med personer som kan erbjuda stöd. Möjligheten att prata om övergreppen generellt verkar också öppna upp möjligheten till samtal med us vilket bidrar till att föräldern bedömer att us inte behöver ytterligare stöd utifrån. Förälder 5 har däremot inte hittat något hjälpsamt språk och i intervjun uppåddar föräldern styrka för att kunna benämna det som hänt:

”Fs våldtog us. Om man kan sätta de orden, det är jättesvårt för mig. [gråter] Det skär i hjärtat, det är hemskt, hemskt, hemskt.”

Föräldern har en föreställning om att övergreppet måste benämnas på detta sätt för att det som hänt inte ska förminskas. Samtidigt är det så svårt för föräldern att beskriva det som hänt mellan de båda syskonen på detta direkta sätt, att föräldern istället så långt som möjligt undviker att ta upp samtal om det. Detta minskar föräldrarnas möjlighet att ha öppna samtal

med sina barn om deras föreställningar, känslor och behov och minskar hanterbarheten i familjesituationen:

”Min partner sa, ’ du har inte frågat us hur us mår [...] Jag sa ’ nej, jag har inte velat fråga.’ ’ Nä, men du måste fråga ibland hur us känner sig’[...] Us går runt ibland, liksom så här, tyst, inåt och man ser ju på blicken att nånting inte stämmer”

Förälder 2 vittnar också om svårigheter i att hitta ett språk för att prata om det som hänt och om sina känslor i situationen. Föräldern blir så drabbad av sina känslor att samtal inte alls blir bearbetande och känsloreglerande. Istället har föräldern behövt hantera sina känslor och tankar genom att öka sin aktivitet, träna och arbeta:

”Ja, jag åkte väl iväg mycket för att jobba eller träna, för att komma hemifrån [...] Jag får ju ut mina känslor genom fysisk aktivitet, genom att göra något. Det blir bara, jag tycker det blir jobbigt om jag sitter hemma och min partner tyckte också att det var jobbigt att jag åkte iväg.”

De känsloreglerande strategier som är hjälpsamma för Förälder 2 ställer till det i föräldrarnas parrelation och i vardagslivet för familjen. I efterhand, sedan den akuta krisen lagt sig och känslorna blivit mindre invaderande, har föräldern arbetat med att öka sin förmåga till samtal som en strategi att reparera relation och skapa sammanhållning i sin parrelation och att begripliggöra sina egna behov för partnern:

”Jag har väl inte pratat så mycket under den tiden. När det har varit som jobbigast, då brukar jag vara mest tyst [skratt] [...] Jag tyckte det var jobbigt att prata om det, min partner tyckte det var jobbigt att jag inte ville prata om det. Min partner har börjat förstå det nu hur jag funkar när det blir såna tuffa situationer. [...] Jag har förstått det nu att min partner behöver prata om sina känslor och så, hen är mer så som person. [...] jag försöker prata mer nu fast att jag tycker att det är jobbigt [...] för att göra det lättare för oss.”

Förälder 1 beskriver hur us hanterar den osäkerhet och rädsla som hen har upplevt och påverkats mycket av efter övergreppen och som föräldern hoppas ska hjälpa us också framöver för att hantera sina upplevelser och framtida risker:

"[...] us har ju börjat på kampsport. Det hjälpte ju också us mycket. Att hen känner att, ja men ' nu kan jag försva...' och det var ju det första us sa mig att ' ja men nu kan jag försvara mig mot fs' Ehm, men det har också byggt upp us självförtroende igen att, ja men us är inte ett offer, hen är inte i underläge"

Förälder 4 återkommer vid flera tillfällen under intervjun till hur kompetens och personliga erfarenheter har varit till hjälp för föräldern att hantera de sexuella syskonövergreppen. Känslan av att förstå det som händer och ha en uppfattning om vad som behöver göras skapar en viss distans till känslorna och gör föräldern mer rationell och handlingskraftig. Samtidigt säger föräldern att kompetens och erfarenhet inte kunnat skydda föräldern från svåra känslor då den personliga erfarenheten också ger en djupare insikt om vad övergrepp kan innebära för ett barn:

" Jag tror att jag reagerade starkare just med att jag själv varit utsatt. Och att jag vet på ett ungefär hur tankegångarna går, när man själv har varit utsatt, jag vet också vad man själv vill höra för att kunna läka. [Så du hade någon form av förberedelse på det sättet?] Ja, precis [...] men samtidigt så tror jag [att jag] tagit det hårdast ändå [...] Man är aldrig riktigt förberedd på en sån här grej, det är man ju inte, det kommer ju som en käftsmäll."

Att skapa mening i det meningslösa. Att hitta mening i att ett av ens barn förgriper sig sexuellt på ens andra barn är sannolikt inte möjligt. Samtidigt är det tydligt att det blir betydelsefullt för föräldrarna i studien att deras upplevelser och umbäranden efter avslöjandet på något plan blir meningsfulla. Liksom att de fått skapa begriplighet och hanterbarhet själva skapar de också meningsfullhet själva. Att delta i studien är en tydlig strävan efter att skapa mening och utgångspunkten för samtliga föräldrar som väljer att delta i intervju med två främlingar och berätta om det i särklass svåraste de upplevt i livet:

"Alltså, ja, det är väl lite tufft att berätta om det, är det. Jag tänker som så, om det här kan hjälpa andra så är det värt det. [...] Jag hoppas ni får till något riktigt bra. För det är ett ämne som är så känsligt som nästan ingen berör. Det sitter ju många föräldrar runtom i landet som har de här upplevelserna i sin ryggpåse och känner sig ensamma. men man är ju inte det. Det finns faktiskt många familjer som faktiskt har råkat ut för samma sak." (Förälder 4)

”[Hur var det att [...] träffa två främmande personer?] Pirrigt, men skönt. [Vad är det som gör att du kan prata?] Dela med mig av min upplevelse. Att det kanske kan hjälpa till någonting. Att kunna veta varför det händer, alltså om man kan få veta varför det händer. [Du tänker att du kan bidra med det?] Precis. [Så trots att det är känslomässigt jättejobbigt för dig så kan du tänka dig att dela med dig på det sättet.] Ja faktiskt.” (Förälder 5)

Flera av föräldrarna har uttryckt hur betydelsefullt det varit att överhuvudtaget få relevant information under den svåra tiden men framförallt har de föräldrar som getts möjlighet att träffa andra föräldrar i liknande situation upplevt detta bekräftande och något som minskat känslan av ensamhet och utanförskap:

”Alltså där satt vi då på det här föräldra [gruppen]. [...] det hjälpte nog att se att det finns fler, att det är inte bara vi och det är inte vi som har misslyckats som det kanske lät på andra runtomkring då. Att vi måste hålla koll, att det är vi som brustit i det, utan nä, det finns faktiskt andra familjer också”

Föräldrarnas kännedom om behovet av att höra till ett sammanhang och få dela andra föräldrars liknande upplevelser bidrar sannolikt till att de så tydligt känner att deras deltagande i den här studien skänker viss mening åt deras svåra upplevelser.

Förändringar i den utvidgade familjen

I detta avsnitt redovisas berättelser om relationer med föräldrarnas ursprungsfamiljer. Den utvidgade familjen har en alldeles speciell funktion som stöttepelare i krisen. Föräldrarna som vi intervjuat beskriver att praktiskt stöd och avlastning varit avgörande. Det handlar om att någon tar hand om barnen så att föräldrarna kan ta hand om varandra, att man ställer upp med tillfälligt boende eller att släktingar hälsar på fs. Att ha någon nära att prata med, framstår i intervjuerna som mycket betydelsefullt. Förälder 4 säger:

”Om allt är känns skit så ringer jag min anhörig”

Förälder 1 har använt sin förälder för att hitta bättre förståelse för sin partner i en tid då samtal dem emellan varit svårt:

”[...] ja då vände jag mig hellre till min förälder och få liksom vrida och få förstå min partners sida istället”

Utan anhöriga skulle de föräldrar vi intervjuat inte klarat av krisen, allt som man blev tvungna att hantera eller återhämtningen. För Förälder 2 fyllde vänner och kollegor en liknande roll i brist på anhörig släkt:

”Ja, jag har ju en kompis som jag känt sen jag var född, typ. Som jag brukar prata med när jag tycker att det är jobbigt och så.”

Om viljan att vara opartisk och att finnas för alla barnen utmärker berättelserna om det som händer i kärnfamiljen, så finns det i allas berättelser exempel på att anhöriga tar parti för personer eller delar av familjer. Förälder 3:

”Från början var det ju som att anhörig och anhörig ... de tog ju genast fs parti och ingenting annat var tänkbart överhuvudtaget. ... Så de var väldigt dömande mot us.”

Förälder 5:

”...mamma är inte så nära mig längre. För hon försvann också en tid [gråter] för att hon eehh, tyckte för mycket synd om fs och inte us. Så jag bröt kontakten en tid däremellan. Både med mamma och pappa. Så jag hade ingen att stötta mig. De tog mycket del av fs sida. Sen var det att jag hade övergivit fs, gett bort han.”

Förälder 4 berättat om att slakten delades upp i två läger där de tog parti för varsitt barn:

”De har tagit varsitt parti. ... och anhörig är väldigt tydlig med att anhörig är partisk.”

Samma förälder berättar också om sveket att föra berättelsen vidare, att inte respektera behovet att få välja för vem och vad man vill berätta.

”Vi sa att de inte skulle föra informationen vidare, ändå visste hela slakten det så fort vi vänt ryggen till.”

Ibland blir anhörigas försök till stöd ohjälpsam eller till och med belastande. När Förälder 1 vänder sig till en släkting för att prata:

”...så kom hen kanske med mycket värderingar istället. Och, ah, mycket tyckande, tycker om vad jag borde göra och så här. Det blev nästan för jobbigt.”

Sexuella syskonövergrepp och kontakt med samhället

I detta tema vill vi ge röst åt studiens föräldrar och deras levda vardag under och efter krisen, i relation till samhällets hjälpinsatser. Liksom föräldrarna möter obruten mark och otillräcklighet, beskrivs samhället göra det i mötet med dessa familjer. Samhällets aktörer kan inte förväntas ha kunskap om alla olika sorters problem och bekymmer, och samtidigt blir konsekvenserna för familjerna smärtsamma och omfattande när de bemöts med oerfarenhet och ibland också okänslighet. De föräldrar vi intervjuat har en förlåtande inställning och försvarar ofta de professionella med att de var nya, att de inte vågade stå upp emot chefen att de inte kunde något om detta, att de ville väl och var snälla men inte hade förberett sig etc.

Behov av samhällets hjälp. De familjer vi mött i denna studie har alla uppmärksammats av samhället och mött professionella som på olika sätt utrett, beslutat om, eller genomfört insatser i syfte att ge stöd i krisen och möjlighet till utveckling på sikt. Vi är medvetna om att det också finns många familjer där de sexuella syskonövergreppen aldrig kommer till samhällets kännedom eller där omständigheterna inte bedöms tillräckligt allvarliga för att leda till insatser. Dessa familjer får klara sig utan samhällets stöd. I våra intervjuer framgår det tydligt att föräldrarna i flera fall fått driva frågan om hjälp själva i väldigt hög grad. Detta kräver ett visst mått av förmåga att fungera trots känslor av chock, skam och sorg, och som vi tänker att alla föräldrar i denna situation kanske inte besitter. Rädsla för konsekvenser kan sannolikt också hindra en del familjer att söka hjälp. Denna typ av känslor vittnar Förälder 3 om, även om de inte avhållit denna förälder att söka hjälp och agera:

”Ja, det var väl, eh man drog ju på stora trumman på en gång och tänkte att nu kommer soc och ta alla barn och det var väl det först och främst. Sen om man blir uthängd i media och vete fan allt det var ju väldigt..., ja det var läskigt i alla fall. Det var tungt.”

Förälder 1 berättar att uppdragandet av de sexuella syskonövergreppen kom i slutet av en pågående utredning hos socialtjänsten, som trots de nya uppgifterna avslutades utan insats och utan att närmare utreda de nya uppgifter som tillkommit:

” det var också i den vevan som han då var på us. Det var precis när de skulle avsluta ehh...den här utredningen som fs var på där. Så de var ju med eh, på ett

hörn när han gjorde det. Så de hade ju med det i sina papper. Men eh, de hade precis avslutat liksom, så de gick inte vidare med det där”

Socialtjänsten avslutar ärendet när de får kännedom om sexuella beteendeproblem i syskonrelation och erbjuder inte något stöd i den kris som uppdagandet i familjen leder till. Man kan tänka sig att det handlar om bristande kunskap kring barns sexualitet eller kanske om en minimerande inställning till tvingande sexuellt beteende hos barn. I Förälder 1 fall leder socialtjänstens beslut till att föräldrarna själva söker information och tar kontakt med barn- och ungdomspsykiatrin som kan ge visst, men otillräckligt, stöd i den, inte minst praktiskt, ohållbara situation familjen försätts i. En familj med mindre resurser hade kanske uppfattat socialtjänstens beslut som en signal om att fs beteende inte är så allvarligt och valt att inte heller själva söka vidare efter rätt hjälp. Att få rätt stöd från samhället är ibland helt avgörande för att begripa sin situation och kunna hantera den.

Föräldrarna i studien berättar alla om upplevelser och erfarenheter i kontakt med samhället som förstärkt känslan av förvirring och ensamhet. Förälder 5 berättar om flera olika beslut från socialnämnden som fått stora konsekvenser för familjens möjligheter att leva tillsammans och för de små barnens välmående, och som på grund av en utdragen process bidragit till allvarliga tilläggssymtom hos fs.

”Samtidigt fick vi ju veta att eftersom fs var i hög risk så måste han bli placerad i ett behandlingshem, för det skulle inte gå med öppenvården. Och med all skydd och risk, skola. Det skulle inte gå. [Var det så ni tänkte eller var det det ni fick förklarat för er?] Förklarat av BUP. Och jag sa ja. Gör det. Ta upp det med socialen. Säg att jag vill eftersom jag är vårdnadshavaren, jag vill att han ska bli placerad i ett behandlingshem. Och då börjar den andra rondan. ‘Nä, det blir för mycket pengar, vi kan inte placera honom där. Vi provar öppenvården’. Då började helvetet igen”

Förälder 5 är en av de föräldrar som har en förlåtande inställning till professionella föräldern mött och samtidigt är besvikelsen stor över att rätt hjälp kommit så sent.

Konsekvenserna för föräldern och hans familj har blivit så omfattande:

”Jag skulle ha behövt hjälp med fs när han var sex år. När det hände från början. Och inte behövt eskalera mer och mer och mer. [Att nån tog det på allvar?] Ja. [Redan från början...] Då tror jag att han kanske skulle bo med oss. Allting skulle

vara bra [rörd], vem vet. [Det kan man inte veta, men det är så du tänker? Då skulle det förmodligen se annorlunda ut?] Ja precis. Det är något jag sagt till min partner 'vad skulle ha hänt om all den här hjälpen skulle han ha fått när han var sex år?' Jag vet att han var liten, han var inte mogen i sina tankar, det var mycket som pågick, men ändå, det kunde ha hjälpt. [Hur blir det för dig att tänka så?] Besviken, Väldigt besviken. Men nu har han hjälpen som han behöver”

Förälder 3 ger omfattande beskrivningar av hur samhällets insatser förstärkt den känsla av ovisshet och förvirring som föräldern upplevt efter avslöjandet om sexuella syskonövergrepp. Ovissheten som bottnar i att inte ha språk och strategier för den nya situation som föräldern befinner sig i upplevs som oerhört belastande och förstärks ytterligare när socialsekreteraren ger föräldern bara någon dag att bestämma sig för HVB och föräldern får ett nummer att ringa för att få reda på mer:

”Så slog jag telefonnumret och då kom min bild upp. Så socialsekreteraren hade gett mig MITT nummer. Och då började jag på att leta på [behandlingsföretag] på det här namnet, och jag hittar det inte någonstans och ringer de nummer jag finner, de flesta var det ju stängt för semester. Det var ju julen där, mellandagarna, och när jag kommer fram till nån så kommer det en röst, röstbrevlåda och det är ingen som svarar . Till slut får jag tag på nån växelreceptionist i Stockholm som började på att kolla medlems...ja deras register och det finns ingen med det här namnet. Och olustkänslan då var ju fruktansvärd. Så man bara skickar iväg till nån som man inte, som inte finns. Alltså vad är det... alltså det var så överkligt alltihop.”

Förälder 4 berättar att socialtjänsten råder föräldrarna att inte prata med det utsatta syskonet om dess upplevelser och hänvisar till barn- och ungdomspsykiatri att hantera samtalen med syskonet. Samordningen har sedan inte fungerat och barn- och ungdomspsykiatri har inte ansett sig ha den roll som socialtjänsten förutsatt. Det utsatta syskonet får inte hjälp med sina upplevelser och föräldrarna upplever sig belagda med munkavle. Till slut beslutar sig föräldrarna för att själva polisanmäla för att få klarhet i vad som hänt mellan deras barn trots att detta går emot det som känns naturligt och rimligt som förälder att göra. Förälder 4 är besviken ”Det är det enda socialtjänsten har gjort för oss [uppgivet skratt]”.

Förälder 1 har upplevt mycket av det stöd familjen fått från samhället som hjälpsamt, om än fördröjt längre än rimligt och ibland otillräckligt, men beskriver också att bemötandet från professionella en och annan gång när föräldern sökt hjälp, varit sårande:

”[...]och då vände vi oss till eh, till BUP också till hans läkare där, och då fick vi också bara bekräftelse att ja ’ men ni får hantera det bättre ’. Så fanns det inga verktyg utan ’ ni ska bara hantera det bättre’[...] och då kände man sig väldigt besviken att ’Men hur? Vi har ju försökt alltihopa.’ och även när BUP liksom kommer då, hans läkare där att ’ Men hur ska vi kunna hantera det annorlunda? Kom med nån konkret tips, nu har vi testat allt’ liksom. Ehm... nä man kände sig väldigt ensam. Att eh, de inte kunde förstå för då är det ju liksom alla viktiga enheter runt omkring, de måste ju samarbeta för att hjälpa honom, annars så händer ju ingenting, Men... nej det var svårt”

Förälderns berättelse visar på hur sårbar man är som förälder när man söker stöd och hjälp i den här situationen. Känslan av otillräcklighet är redan överväldigande och det okänsliga bemötandet, särskilt när det kommer från professionella, förstärker denna känsla och riskerar att stänga viktiga dörrar för samarbete. Förälder 5 beskriver hur okänsligt föräldern upplevt de professionellas bemötande under ett möte i en förtvivlad situation där föräldern inte längre kan härbärgera sina känslor av oro, sorg och behov av hjälp:

”[jag] skrek åt dem och sa ’vad fan håller ni på med? Fs skriker om hjälp, ni har hjälp, men ni gör ingenting’ Så att det var, gud [suck] det var ett jättesvårt möte. Sen till slut så gick hela rondan, det började med mej, sen skolan och sen jourhemmet [...] I slutet av mötet så var det socialtjänstens tur och så säger de att ’nä, men vi har beslutat att godkänna att fs blir placerad på ett HVB-hem’ och jag sa till dem, att ’Varför sa ni inte det från början, börja mötet med en bra nyhet?’, jag menar, få mej att må så dåligt, ’ja, men vi ville höra’, ja det var, nä. [Det kändes som att de inte hade behövt spara på det?] Nä det var väldigt onödigt, Väldigt onödigt.”

Förälder 2 funderar kring vilket stöd föräldern hade behövt från samhället i den situation där föräldern och familjen befunnit sig. Föräldern tror att det hade varit välgörande att få någon att prata med tidigt i processen. Hen beskriver också en insats som hen fått i form

av en föräldragrupp och hur betydelsefullt det varit att få socialt stöd genom att möta andra i samma situation och höra hur de har gjort, vilka känslor och tankar de upplevt och att själv bli förstådd och känna samhörighet:

”jag tyckte det var rätt skönt att prata med andra i samma situation. Det var att man förstod varandra i och med att man varit, de har varit där på sitt sätt och vi på vårt”

Föräldern uttrycker också behov av fakta och hjälp med hur man konkret ska ta sig an sin situation. Liksom Förälder 2 upplever de andra föräldrarna i studien att en del av de insatser som erbjudits varit hjälpsamma och bidragit till att förändra familjens situation. Föräldrarna som grupp är positiva till att fs förr eller senare fått ett alternativt boende där de också får adekvat behandling antingen på plats eller parallellt med placeringen. Samtidigt finns många svåra känslor förknippade med att ha sitt barn placerat någon annanstans, såsom att ens egen föräldraexpertis blir marginaliserad:

”[Hur har, hur har stödet från behandlingshemmet sett ut?] Aa, det sket sig ju ganska fort där. För vi sa ju att vi ville ha en öppen kommunikation. Det var alla med på. [...] Det är ingen idé att hålla på och smyga om någonting, utan är det nåt så vet vi det. [Föräldern beskriver en händelse som behandlingshemmet inte informerat om, och där föräldern bedömer att hen kunnat bidra med klagande kunskap om fs] Det där kändes som en, ja varför tog de inte det med oss? Vi kunde ju direkt svara på [...] Om de inte kunde prata om en sån sak, vad är det mer de håller tyst om?” (Förälder 3)

att barnet är på så långt avstånd att regelbunden kontakt och närhet omöjliggörs:

”Så jag åkte på fredan, ja, fredagen hela dagen, så kom jag tillbaka på fredagskvällen. Det tar på krafterna, tänk dig att ta tåget första på morgonen och sen sista tåget härifrån på kvällen [Och ändå bara få träffas några timmar] Några timmar, men de där timmarna det är så värdefulla för mig. [...] Det är som att fylla på den där, det där tomrummet jag har inom mig, eller den där känslan att inte kunna känna honom, krama honom [...] man saknar ju det. Det är att fylla på det där lilla som saknas i hjärtat.” (Förälder 5)

och att skuld känslorna inte riktigt vill släppa:

”Så ja, man letar de här positiva sakerna. För att man känner ju sig ibland som en bov att man har stött bort fs, ja vi har schasat ut honom ‘du kan inte vara här’ [...] då känner man ju att det triggas lite det här dåliga samvetet man har att ja, jag har stött bort honom.” (Förälder 1)

och samtidigt är det placeringen som möjliggjort ett vardagsliv i familjen igen,:

”Det är ju mycket roligare nu, då man kan göra allt som en familj, man kan hitta på grejor utan att behöva tänka på att, att man måste hålla koll på fs, man är mer avslappnad [...] och det har man märkt på både us och ius med, us har ju blivit en annan person igen.” (Förälder 2)

och som till en del står för hoppet om förändring också för fs:

”...med mig pratar han gärna en halvtimme. För då är det så mycket, det är terapin och vad de pratat om där och allt sånt. Och han vill veta vad jag tycker, så vi har blivit, jag kan väl säga att vi har blivit lite starkare tillsammans han och jag också.” (Förälder 4)

Förälder 1 beskriver en insats som varit hjälpsam för både hen och partnern, men som kommit mycket långt efter avslöjandet:

”Man gick på specialistenhet, man fick höra behandlarens...och där fick man verkligen prata på ett annat sätt. [...] jag och min partner kunde prata mycket sen på vägen hem om vad som hade pra...alltså vad behandlaren på specialistenheten hade sagt och hur behandlaren jobba med fs och liksom... Ah, men man fick nog mer som begrepp och verktyg i det och man fick en annan förståelse och inblick i alltihop. Så det känns att, ja men då löstes det upp mycket”

Stödet till us har sett olika ut. Ett av syskonen har genomgått en regelrätt traumabehandling och ett av syskonen har fått stärkande samtal som fokuserat på skuldavlastning och gränssättning:

”Ja, i början var jag med, med us. Sen så var hen ju själv där och de liksom, de kunde sitta och rita och prata och leka. alltså lekte fram det på ett annat sätt. Och, ja de jobbade mycket med us rädsla i det. Och liksom hitta gränser liksom att, men

var är us gränser i alltihop och hur uttrycker us sina gränser och blir säker i det här att uttrycka gränser. Så de jobbade jättebra tycker jag” (Förälder 1)

Ett us har inte fått någon insats alls:

”[Är det någon utomstående som har pratat med us om det hen varit med om?] Nä, det är en polis. Och det var polisen vi anmälde till. [Ett förhör?] Det blev två förhör.”

Ett ius har fått individuella insatser med anledning av omfattande symtom kopplat till avslöjandet av de sexuella syskonövergreppen och följderna av det, men samtliga ius beskrivs av föräldrarna ha påverkats mycket av det som hänt i familjen och kan tänkas ha varit i behov av någon form av insats. Samtidigt tänker vi också att om insatserna hade fokuserat på familjen som helhet eller på att ge utrymme för föräldrarna i deras bearbetning och för föräldrarna som par, hade de bättre kunnat hjälpa åtminstone ius på hemmaplan. Flera föräldrar beskriver att familjebehandling antingen erbjudits men aldrig kommit igång eller att familjebehandlarna besökt familjen vid något eller några tillfällen, men utan agenda för innehållet i kontakten, och att utlovat uppföljningsmöte inte blivit av. Förälder 3 berättar:

”[Har du och din partner fått nån hjälp? Alltså fått prata med nån om det som har hänt eller beskriva, liksom få stöd i vad ni ska, hur ni ska förhålla er eller göra, eller?] Från början hade vi familjeterapeuter här, för att kunna prata om hur det hade, hur det hade gått. Och så skulle vi ha ett uppföljningsmöte i mars [för nästan ett år sedan]. Men det har inte blivit än. [Det har inte blivit än?] Nä, det kommer nog snart, tror vi [ironiskt].”

Förälder 4 sätter ord på vad föräldern tror att hen och partnern hade behövt:

”Vi har inte tänkt på oss själv jag och min partner, vi har bara haft fokus på dem [barnen]. Och vi har inte jobbat med det här än, min partner och jag, för den tiden har inte funnits. [...] Jag tror nog det att vi skulle nog behövt någon slags samtalsterapi eller nånting, om det är individuellt eller som par det spelar nog ingen roll. Utan bara man får traggas sig ur allt det här, alla känslor man gått och burit på och den här stressen man faktiskt känner. För det är det ju.”

Diskussion

Resultatdiskussion

I IPA använder man inte teorier för att tolka och förstå, utan betraktar dessa som ytterligare data likställda med de intervjuades berättelse (Smith, Flowers & Larkin 2009). Vi inleder därför med en övergripande diskussion och därefter fördjupar och problematiserar vi några av de teman som belysts i resultatdelen ytterligare genom att tillföra data från redan existerande teorier och forskning. Uppsatsen skrivs inom ramen för psykoterapeutprogrammet med inriktning familj och valet av teorier ska ses i relation till detta.

Vi har genom föräldrarnas generösa berättelser fått en god inblick i hur de familjer vi mött uppfattar sin situation efter avslöjande om sexuella syskonövergrepp. Vi har fått veta hur de skapar begriplighet i situationen och har fått ta del av deras strategier i olika stadier av den kris som följt på avslöjandet. Vi har också fått berättelser om vilket stöd familjerna, utifrån sitt eget perspektiv, tänker att man som familj behöver i denna situation och vilket stöd de i praktiken fått. Utifrån det faktum att vi i något fall träffat båda föräldrarna var för sig för intervju, kan vi konstatera att de beskriver och upplever sin och familjens situation så olika att vi valt att betrakta dem som fristående berättelser. Utifrån detta drar vi också slutsatsen att även om föräldrarna gör sitt bästa för att beskriva sina barns upplevelser, kan de bara göra det utifrån sitt eget perspektiv. Troligen hade vi på samma sätt fått höra unika upplevelser och berättelser om familjen om vi också intervjuat barnen. Familjesystemet är gemensamt men upplevelserna, erfarenheterna, känslorna och tankarna är unika för varje familjemedlem. Vi konstaterade tidigt att det inte är rimligt inom ramen för denna studie att inkludera barnen som informanter, men menar nu att barnens röst behöver få ta plats också i detta sammanhang och att det finns all anledning att titta på möjligheterna att få barns och kanske speciellt icke utsatt syskons berättelser om den unika erfarenhet som följer av att vara en del av ett familjesystem som drabbats av sexuella syskonövergrepp.

Följder för familjen och förändringar i den utvidgade familjen.

Familjens funktion. Familjesociologin har försökt beskriva det som är utmärkande för relationer i familjen till skillnad från de i samhället. Det som kännetecknar familjen är släktskap, gemenskap, kärlek och vänskap. I familjen får man visa känslor, vara öppen och intim och se till individernas hela behov. Arbetslivets fokuserar på annat, till exempel att vara känslomässigt neutral, att vara saklig och få saker gjorda. Parsons (1949) begrepp *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* beskriver denna skillnad. *Gemeinschaft*, som oftast är fokus

för familjelivet, står för relationer där släktskap, vänskap, varande och gemenskap är mest framträdande. Gesellschaft har en annan tyngdpunkt med rationalitet och produktion som arbetslivet är präglad av (Bäck-Wiklund & Johansson, 2012). För våra familjer innebär avslöjandet en omfattande förlust av värdena i Gemeinschaft när skyddet tillsammans med krisreaktionerna ställer krav på rationalitet, produktion av säkerhet och övervakning, planering av insatser för barnen etc. Det som vanligtvis är familjens uppgift trängs undan av vetenskapen om övergreppet. Denna förlust av familjen och relationerna syns i att us och ius känner tveksamhet att avslöja övergreppen då man är oroad över konsekvenserna för en själv, för syskonet och för familjen. Studier visar att många barn berättar om övergrepp på olika sätt och att dessa oftast sker till vänner eller mödrar. Allnock och Miller (2013) fann i sin studie att 80 % av deltagande barn avslöjat övergreppet till en vuxen utan att dessa agerat för att förhindra fortsatta övergrepp. De vuxna trodde inte på barnet, anklagade barnet för att ljuga, förnekade och bortsåg från det som avslöjats.

Resultaten från föräldrarnas beskrivning visar på en tydlig förändring från relation till övervakning och skydd. Att både uppgifter och roller ändras dramatiskt bekräftas också av våra kliniska erfarenheter. I motsats till denna uppdelning i relation och produktion finns en konstruktivistisk tradition inom bland annat det familjeterapeutiska fältet (Anderson & Goolishian 1992) som inte tror på objektiv bedömning av familjer och som vänder sig emot möjligheten att bedöma struktur som funktionell eller dysfunktionell. Denna tradition menar att problem konstrueras i språket och att föreställningen om rätt och fel inte existerar utanför detta. I extrem form förespråkar dessa teoretiker ett ”icke-vetande” förhållningssätt i bemötande av människor i alla situationer. I relation till det familjerna beskriver i våra intervjuer blir detta ett helt ohållbart förhållningssätt. Familjerna beskriver att när de möts av familjebehandlare som inte har struktur, kunskap eller idéer om innehållet i kontakten blir det inte till hjälp. Föräldrarna upplever sig tvärtom som än mer lämnade och maktlösa. Om inte ens experterna vet hur vi ska göra, vad finns då att luta sig mot?

I vår studie utgör avslöjandet en skiljelinje. Familjen går från att vara familj till att producera trygghet, säkerhet och övervakning. Föräldrarna går från känslomässig öppenhet till saklighet och neutralitet. Produktionens behov, att skapa säkerhet, skydd, boende och trygghet, går före individens. Föräldrarna i vår studie beskriver denna omställning på olika sätt. Någon blir logistiker och styr över vardagslivet utifrån övervakning och skydd: ”*nu lagar jag mat. Nu får du vara där*” och ”*nu måste us på toa, måste jag va här*”. Någon gör

sig känslomässigt kall för att kunna fråga vidare och lämna fullödlig information till socialtjänsten om övergreppet och ytterligare någon blir krävande och vägrar lämna socialtjänstens kontor förrän en lösning av situationen finns på bordet: ”så jag sa till socialsekreteraren ‘jag åker till dig med fs nu, jag kommer inte röra mig därifrån tills jag får hjälp’ så där satt vi på socialen i timmar”. Föräldrarnas beskrivningar indikerar att det i den akuta krisen inte finns något annat alternativ, men att det sliter mycket på relationer och på föräldrarnas mentala hälsa att vara i detta tillstånd. Detta kan föräldrarna se tydligt i efterhand, när den akuta krisen lagt sig och de gradvis kan återgå till sitt vanliga föräldraskap och familjen åter upplevs som en familj.

Vi tror att en snabb mobilisering av samhällets resurser tillsammans med en tydlig funktion i det professionella nätverket med uppgift att samordna och driva processen kan minska belastningen och känslan hos föräldrar av att tvingas härbärgera allt själv. Kan samhället dessutom bistå med praktisk avlastning för att på olika sätt möjliggöra för föräldrar att fokusera på den oerhört komplexa uppgift som det innebär att vara förälder till både det barn som blivit utsatt och det barn som utsatt det andra för sexuella övergrepp och samtidigt samordna sina känslor och behov med partnern så är oerhört mycket vunnet för dessa familjer. Dessa slutsatser stämmer överens med vad Pithers, Gray, Busconi och Houchens (1998) ser i sin studie om familjer med ett barn med sexuell beteendeproblematik.

Trauma och familj. För familjen som enhet likväl som för enskilda blir avslöjandet sannolikt ett trauma. Övergreppen i sig är också ofta traumatiska, men faller utanför studiens syfte. Alla medlemmar i familjen har sin egen upplevelse och hanterar kunskapen om att det förekommit övergrepp i familjen på olika sätt. De som inte är drabbade av det primära traumat kan bli sekundärt traumatiserade vilket också påverkar familjesystemet som helhet. Berättelserna i vissa av intervjuerna indikerar på ett tydligt sätt att en sekundär traumatisering skett både hos föräldrar och ius. Till följd av avslöjandet förändras familjens interaktion både som en reaktion och som strategi. Om de förändrade interaktionsmönstren kvarstår, kan det leda till negativa effekter på längre sikt. Man behöver adressera dessa mönster och hitta nya sätt att vara tillsammans som inte styrs av traumat utan av alla familjemedlemmarnas behov (Barnes & Figley, 2005). Föräldrarna i vår studie bekräftar detta med sina berättelser och arbetar aktivt för att skapa förutsättningar för läkande interaktion både med varandra, med fs och med us och ius. De fördömer övergreppshandlingarna men vägrar att ta ensidigt parti för något av barnen, de öppnar upp för samtal, ökar sin kvalitativa närvaro, hittar lösningar för att

kunna upprätthålla kontakt när familjen är separerad och de hjälper och tar hjälp av sin partner för att hitta vägar. Professionella behöver, samtidigt som man erbjuder kunskap, strukturerade insatser och möjlighet till hjälp med traumapåverkad familjeinteraktion, informera sig om och vara lyhörda för familjernas egna läkande strategier och uppmuntra dessa.

Familjens livscykel. Denna teori är ett sätt att beskriva en familjs typiska utveckling över tid och består av sju faser. Övergångar mellan faserna innebär ombildning av relationer och funktioner. Varje fas har sina uppgifter som behöver göras för att kunna övergå i nästa (McGoldrick, Carter & Garcia-Preto, 2013). Teorin är till ganska stor del normativ även om den också är öppen för familjers unika situation. Familjerna som vi intervjuat är i småbarnsåren, skolbarnsåren eller båda samtidigt. Några har kommit in i en fas där äldsta barnet kommit in i tonåren och en begynnande frigörelse. När avslöjandet sker tvingas familjerna tillbaka till småbarnsårens uppgifter där man har ständig tillsyn av fs och där ius och us behöver vaktas och skyddas. Normalt i sena skolåldern är att barnen klarar sig själva en kortare eller längre stund på egen hand, och på så sätt tränar sin självständighet. Avslöjandet innebär att denna självständighet blir omöjlig att erbjuda. På samma gång flyttar barnet iväg till ett annat boende innan tonårstidens uppgifter är färdiga. För föräldrarna i vår studie skapar denna situation en upplevelse av ständig otillräcklighet och skuld. Deras möjlighet att finnas närvarande, vägleda och träna fs inför vuxenlivet begränsas kraftigt av att fs inte kan bo hemma. Föräldrarna tvingas acceptera att delegera denna uppgift till personal som för obestämd tid blir fs "familj". Samtidigt vittnar familjerna om att föräldrarnas och familjens betydelse inte på något sätt minskar med en placering utanför hemmet och att behovet hos fs att känna tillhörighet och att lyssna till sina föräldrars tankar och synpunkter snarare ökar med det fysiska avståndet. Teorin om familjens livscykel menar att uppgifterna i varje livscykelfas behöver fullgöras antingen i vardagen eller i terapi och behandling. Vi ser i likhet med Pithers och kollegor (1998) att för långsiktigt hållbar utveckling bör därför föräldrar och när det är lämpligt även syskon, involveras så långt det är möjligt i de olika behandlingsinsatser som idag huvudsakligen riktas till fs, så att de tillsammans med personal och fs kan hitta vägar att tillsammans lösa familjens gemensamma uppgifter. Detsamma gäller de insatser som riktas mot us och ius vars situation i den specifika livscykelfasen också påverkats på ett avgörande sätt av krisen i familjen.

Parrelationen som nav. Vikten av stöd i parrelationen framstår tydligt i våra intervjuer. Det är oklart varför parrelationens betydelse är så tydlig i våra resultat men så

frånvarande i annan litteratur och i samhällets hjälpinsatser. Det faktum att en av författarna arbetar med vuxna parrelationer och har erfarenhet av parrelationens betydelse i svåra livssituationer spelar nog en roll både i intervjuerna och i analysen av de transkriberade texterna.

I livssituationer där föräldraskapet tar största delen av livsutrymmet får annat stå tillbaka. Resultaten av vår studie visar att de intervjuade ställer sina egna- och parrelationens behov åt sidan. Samtidigt har samtliga föräldrar som intervjuats lyckats hålla ihop och stärka sin relation med partnern trots att stödet från samhället, för föräldrarnas och parets egna behov och känslor, varit så gott som obefintligt. För några par har denna process varit oerhört slitsam och risken för splittring och separation har varit hög. Med tanke på vilken grad av betydelse som dessa föräldrar ger relationen och stödet från partnern, för sin egen och för barnens och familjens känslomässiga överlevnad, vore det på flera nivåer lönsamt att från samhällets sida erbjuda föräldrarna utrymme till samtal och närhet. Detta stöd måste erbjudas med en känslighet för vad som fungerar i respektive familj, med eller utan professionell närvaro och anpassat till olika faser av händelseförloppet i familjen.

Liknande processer i parrelationen kan man se när man får ett barn med svåra sjukdomar eller funktionsnedsättningar, men vill påstå att det för föräldrar till barn som förgriper sig sexuellt på ett syskon är mer genomgripande och har större påverkan på att familjen blir isolerad.

Tregenerationsperspektiv. I vårt välfärdssamhälle, som är uppbyggt utifrån tanken om att samhället ska stå för vård, omsorg och annan välfärd, är det slående vilken betydelse anhöriga får i en kris som denna. Föräldrar och syskons närvaro, erbjudande om praktisk hjälp och stödjande samtal är helt avgörande i den inledande krisen, när samhället ännu inte hunnit mobilisera. Man kan dock tänka sig att det utifrån vårt välfärdssystem finns en ovana hos anhöriga att rycka in och på det här sättet få en avgörande roll och insyn i familjens innersta. Likaså finns en ovana för familjen att bli beroende av sina anhöriga och inte hur som helst kunna avfärda deras råd och synpunkter utan tvingas ödmjuka sig och ta emot hjälp. I en situation som är svår och utsatt, bidrar förhållandet till den utvidgade familjen både med avlastning och med ytterligare påfrestningar. Anhöriga tar parti där barnens föräldrar försöker hitta balans. Anhöriga pratar bredvid mun och sprider känslig information utan samtycke. Föräldrar måste be om hjälp av anhöriga som tidigare bara ”ogärna ställt upp” och föräldrar blir djupt kränkta i sitt föräldraskap när anhöriga inte kan härbärgera sina egna känslor och

anklagar föräldrarna för att felaktigt beskylla ett av sina barn för övergrepp eller till och med hävda att föräldern "övergivit fs, gett bort fs" i samband med placering utanför hemmet. Liksom föräldrarna själva måste backa till en tidigare livscykel fas (McGoldrick, Carter & Garcia-Preto, 2013) blir uppgifterna för de anhöriga plötsligt andra än de som normalt tillhör den fas där familjen befinner sig. Anhöriga till föräldrar och barn i vår studie får ett omfattande inflytande över en situation som de inte får någon hjälp att begripa. För både familjerna och för de insatser samhället så småningom erbjuder skulle det sannolikt vara en stor vinst om nyckelpersoner i anhöriggruppen kunde erbjudas att delta, få information och kunskap om behandlingsprocessen och vilket stöd familjen får, behöver och av vem. En av författarna (KN) har i sin yrkesutövning under längre tid bjudit in anhöriga för deltagande i en anhöriginformation/utbildning med fokus på just dessa faktorer, vilket upplevts mycket positivt både av föräldrar och av de inbjudna anhöriga. Detta skulle vara möjligt att med enkla medel utveckla vidare i de verksamheter som möter familjer i denna situation. I likhet med detta menar Pithers och kollegor (1998) att stöd med fördel kan ske i gruppform för att det då också bildas ett stödjande nätverk runt familjen.

Skam och emotioner i social utsatthet. Att känna skam är en av de affekter som alla människor har. Upplevelser av skam återkommer i berättelserna vi fått i denna studie och i merparten av de artiklar som behandlar sexuella syskonövergrepp. I ett interaktionistiskt perspektiv står skam och stolthet som motpoler till varandra. Vi har en föreställning om den självständiga individen och kärnfamiljen som skapar ytterligare komplexitet när sexuella övergrepp sker inom familjen och i syskonrelation. Skammen kan vara destruktiv eller konstruktiv. Skammen värnar om vänskap och goda relationer och signalerar när beteenden går utanför norm. Förmågan att känna skam är viktig men kan också vara destruktiv när man utsätts för till exempel avvisande, förlöjligande och kränkningar. Den skam som göms undan tillhör också den destruktiva, till exempel när man skäms för att man skäms. (Scheff & Starrin, 2013).

Ett uttryck för konstruktiv skam är när Förälder 1 berättar om tankar kring att syskonen åter ska kunna träffas om fs förstår att han gjort fel och skadat us. Att inse att man kränkt någon och att man sen förstår skadan man åsamkat den andre är viktigt, inte i första hand för att minska risk för nya övergrepp, men för relationerna och känslan av att höra ihop. Flera föräldrar uttrycker stolthet över att få erkännandet, ett annat exempel på den konstruktiva skammen.

Föräldrarna ger uttryck för hur destruktiv skammen att inte klara sig själv upplevs. Att behöva be om hjälp på ett ibland förödmjukande sätt, polisanmäla sitt barn för att få reda på vad som hänt barnen, bryta ihop på möten och behöva berätta och skylta med att man inte lyckats skydda sina barn. Skammen syns både i relationerna med samhället och med släkt och vänner.

När en skamkänsla uppstår finns efter de inledande fysiologiska och kognitiva faserna, valet att erkänna eller acceptera (konstruktiv skam) och att försvara eller skydda sig (destruktiv skam). De beteenden som vanligtvis följer på försvaret är tillbakadragande eller undandragande, och attack mot andra eller attack mot självet. Föräldrarna ger uttryck för otillräcklighet, oduglighet, att inte vara en bra förälder, att brottas med att man också är arg och besviken på de barn man älskar och på samhället som inte ställt upp. Man attackerar sig själv och drar sig undan för att man inte orkar befinna sig i skammen som uppstår tillsammans med andra. Familjerna blir mer isolerade och utsatta.

Föräldrarna upplever alla intervjun som något positivt, även om det är påfrestande. Att få lämna skammen och tystnaden och stå i fokus för intresse och få berätta om sin unika erfarenhet bidrar till stolthet. Berättelserna hjälper till att acceptera, till skillnad från att skydda och förtiga. I möten med familjer i samma situation tror vi att samhället behöver förstå skammens dynamik och verka för att inte skapa mer skam än den som redan finns i överflöd. Strukturerade bedömningar av risk och skydd är ett sätt att minska ogrundat ifrågasättande och misstänkliggörande av föräldraskapet. Ett sätt att ytterligare minska skam för dessa föräldrar är att låta dem träffa andra föräldrar i liknande situation och där benämna dessa och andra känslor som ofta drabbar föräldrar med dessa erfarenheter. I kontrast till denna positiva erfarenhet, att få ge sin berättelse och lyssna på andras, finns reaktioner från omgivning, civil-såväl som professionssamhället, med förminskning, avvisande, exkludering, förenkling och nedlåtande ord. Rowntree (2007) har studerat de skadliga effekterna från omgivningens reaktioner av avslöjande av sexuella syskonövergrepp och ser resultat som liknar våra.

Föräldraskap och kontakt med samhället. En fråga vi ställt oss flera gånger under analysen av de intervjuer vi gjort är om det i en sådan här situation överhuvudtaget finns utrymme för föräldrars känslor och behov. Bilden som framkommer signalerar att föräldrarna själva prioriterar ner sina behov och känslor till förmån för sina barns behov, men också att det inte finns något utrymme för föräldrarna i kontakt med nätverk eller professionellt nätverk, där alla insatser verkar utgå från barnens behov och där hänsyn behöver tas till

anhörigas känslor och sårbarhet. Det är rimligt att det innan barnen är tryggade inte finns utrymme för de egna behoven, att få tid för bearbetning av det man varit med om som individ och som par. Samtidigt kan vi se att de långsiktiga konsekvenserna av övergreppen ytterligare riskerar att förstärkas när föräldrar inte får redskap att ta hand om sina barn, samarbetet i föräldrasystemet eller relationen till partnern. Det vi ser i vår studie lyfts också fram av andra (Tener et al., 2018, Caffaro & Conn-Caffaro, 1995).

Stöd i krisen. Berättelserna från familjerna i vår studie vittnar om att avslöjandet av de sexuella syskonövergreppen skapat kris i hela familjesystemet. Kris innebär hot om förlust av fyra kärnvärden: säkerhet, integritet och värdighet, förutsägbarhet och tillit och tro på det goda i världen (Hedrenius & Johansson, 2013). Att befinna sig på obruten mark, att inte veta förutsättningarna, att inte få återkoppling, att få hjälp som inte är efterfrågad, att inte kunna skapa säkerhet för sig och sin familj är centrala uttryck i våra intervjuer. När våra intervjupersoner lyckats uttrycka sina behov och bli förstådda och bemötta, har de också upplevt större närhet och bättre kvalitet i relationen. I relationer, både privata och professionella, där uttryckta och gestaltade behov blivit avvisade har förtroendekrisen lett till brutna kontakter och uppsplitande konflikter, besvikelse och minskat samarbete.

Vi ser i vår studie att praktiskt stöd, att någon hör när man vill berätta, att få kunskap om vad man kan göra, att få höra andras berättelser och att vara föremål för en medmänniskas intresse är hjälpsamt. Det är först efter det akuta skedet som behov av att få bearbeta vad man varit med om och att återta livet, släpps fram. I de berättelser vi fått ta del av är behovet att förstå sin partners process och behov stort i alla faser av krisen.

Den hjälp som erbjudits familjerna i anslutning till avslöjandet har i hög grad varit inriktad på fs som individ. Familjen har i några fall inledningsvis erbjudits behandlande samtal utan tydlig struktur. Dessa har inte upplevts hjälpsamma. Det finns också tecken i vår studie som indikerar att insatser i vissa fall bidragit till fördjupad kris. I ett nätverksmöte som socialtjänsten håller i blir ”rundan” en traumatisk upplevelse, då föräldrarna under de inblandades berättelser lämnas ensamma och försätts i maktlöshet av de professionellas agerande. Att erbjudas kontaktuppgifter till en behandlingsenhet för att få möjlighet att skapa sig en bild av sonens kommande behandlingshem och sen inse att numret går till den egna telefonen, blir i sammanhanget väldigt stressande för föräldern.

Det stöd föräldrarna i vår studie efterlyser är både socialt stöd, bearbetning och hjälp att komma vidare i den uppkomna situationen. I något fall tackar föräldrar nej till hjälp då

insatsen inte kommer i rätt fas och några föräldrar får höra uttryckligen från de professionella att de verkar klara situationen för bra för att behöva samhällets hjälp. Det sociala stöd som föräldrarna fått i krisen kommer nästan uteslutande från vänner och släktingar. Nielsen (2016) diskuterar i sin artikel när professionellas medkänsla och hjälp riskerar att göra saker värre, något vi också ser exempel på i våra resultat när råd och insatser ges utan hänsyn till familjens behov och tillstånd.

Att skapa en klient. Samhällets hjälpapparat är ordnat så att olika problem, sociala, psykiatriska, medicinska etc. hanteras i olika verksamheter med olika lagstiftning och principer. Dessa kan vara lagtext eller tolkningar, men också traditioner och antaganden. De föräldrar vi intervjuat berättar om sin erfarenhet av att få hjälp från olika ställen och att dessa verksamheter inte alltid samverkar eller ens gör samma bedömning. Förälder 5 berättar att behandlare i barn- och ungdomspsykiatri gör en annan bedömning än socialsekreterare och Förälder 4 att samordningen mellan dessa enheter brister. Problem som en individ eller familj har, behöver förhandlas med organisationen, bedömas för att avgöra om det blir föremål för insats eller behandling, alltså om individen eller familjen blir klient eller inte. Inte sällan krockar dessa socialt konstruerade uppdelningar och förutsättningar för att kunna vara klient i den ena eller andra organisationen. Lipsky (1980) skriver om det handlingsutrymme och de paradoxer som finns inom socialsekreterares och behandlares uppgifter. I våra intervjuer ser vi dessa paradoxer i bedömningen av om ett barns skyddsbehov utsätter det andra för en sämre uppväxtmiljö. Idén om att ett barn är förövare och behöver placeras krockar med begränsningar i ekonomiskt handlingsutrymme.

Klienten skapas i socialsekreterarens vardag i de många små beslut där definitioner och konstruktioner etableras (Skogens 2007). I vår studie ser vi att den hjälp familjerna fått från socialtjänsten inte varit tydlig och att man inte verkar ha vägt in hela familjens behov. Beslut har tagits utifrån bland annat ekonomi, antaganden om att barnen är små/unga och att inga insatser därför behövs eller att barnet har en diagnos. Alla dessa beslut tas på mer konkret nivå. Att till exempel bedöma maktrelationen mellan syskon är svårare än att se till faktisk ålder. Socialsekreteraren ska ta omfattande beslut kring familjen, med begränsad kunskap om vad som hänt (Yates, 2018).

Att hjälpen är konstruerad så att problemet måste kategoriseras och en klient eller patient definieras, kan göra att insatsen blir mer specifik och genomförs av professionella med just denna kompetens. I våra resultat syns detta tydligt i att olika familjemedlemmar får hjälp

från olika organisationer och det syns också utifrån vilken lagstiftning som fs ska placeras. Samtidigt som det måste vara tydligt att man erbjuder hjälp till ett offer eller en förövare, så skapas en risk att förövare och offer blir exkluderande identiteter vilket kan försvåra sammanhållen behandling.

Samhället är ovant att möta att hot om utsatthet kommer från ett annat barn och att utifrån detta behöva förhålla sig till två barns, till viss del motstridiga, behov. Detta dilemma har blivit ett betydelsefullt fokus i vår studie och visar resultaten att föräldrarna upplever att organisationerna inte är anpassade till sexuella syskonövergrepp och till familjens livssituation. Frågetecken kring vem som är klient och vad som ska behandlas förvirrar, och idén om att dela upp och specialisera fragmenterar insatser som ibland också skjuter helt bredvid mål. I berättelserna framträder en bild där fs beteende föranleder insatser från socialtjänsten. När fs flyttat ut anses behoven uppfyllda. Att vara syskon i dessa familjer innebär stor risk för egen utsatthet (Kreinert & Walsh, 2011) vilket borde tas i beaktande i socialtjänstens bedömning. I familjerna vi mött i denna studie har ingen eller mycket begränsad bedömning gjorts angående ius eventuella utsatthet, behov av skydd och behandlande insatser. Detta innebär risk att bedömning av fs återfallsrisk blir missvisande och att ett utsatt syskon förnekas möjlighet till egna insatser. Dessutom finns en påtaglig risk att kontakten mellan fs och ett okänt offer får fortgå under fs placeringstid och att skyddet därmed blir otillräckligt. I våra intervjuer framkommer att ytterligare ett syskon, utöver det kända us, berättat om att hen utsatts för gränsöverskridande frågor från fs. Klinisk erfarenhet bekräftar att det är mycket vanligt att ingen ordentlig bedömning av ius möjliga utsatthet görs i socialtjänstens utredning och det är inte ovanligt att fler utsatta syskon uppdagas under fs behandling.

Samhällets förståelse och beredskap inför att hotet kommer från ett av barnen är i stort sett frånvarande i de berättelser vi fått i vår studie. Föräldrarna beskriver att de fått kämpa för att få balanserad hjälp, flertalet har inte fått vetskap om den skyddsbedömning som socialtjänsten ska göra. De har i någon mån blivit erbjudna samtal utifrån sekundära symptom som mardrömmar, depression, ilska, trotsbeteenden, anorexia etc, av andra aktörer än socialtjänsten. Bara en liten del av de intervjuade i Yates (2018) studie uttryckte att de tagit hänsyn till den emotionella påverkan övergreppet fått på offret när de tagit beslut om insatser vilket också syns i våra resultat.

Metoddiskussion

Vi har utifrån ett litet antal intervjuer med föräldrar i en ovanligt svår livssituation fått oväntat nära insyn i hur familjernas liv i olika aspekter påverkats och förändrats efter avslöjande om sexuella syskonövergrepp. Vi är överraskade och tacksamma över att samtliga fem föräldrar så frikostigt delat med sig av sina rika och komplexa berättelser som på samma gång är unika och mycket lika. Våra resultat är, utifrån vårt låga antal informanter, inte möjligt att generalisera till att gälla för alla familjer som befinner sig i denna situation. Utifrån samstämmigheten i berättelserna bedömer vi att ytterligare intervjuer inte skulle bidra med mer ny kunskap. Vi betraktar materialet som mättat. En del mönster återkommer så tydligt i alla intervjuerna att de tillsammans med den kunskap som andra forskare bidragit med och den kliniska erfarenhet som författarna besitter, är valida och rimliga att lägga till grund för fortsatt forskning om dessa familjers situation och för att utveckla det stöd som samhället måste erbjuda dessa familjer. Våra slutsatser att det som händer i familjen är en dramatisk förändring och extrem situation, är något som nog går att generalisera för de allra flesta familjer, men familjer skiljer sig åt gällande exempelvis resurser, nätverk, kunskap, problemlösningsstrategier, samarbetsförmågor och kanske värderingar. Lika komplext som det är att vara förälder i den här situationen är det för professionella att erbjuda insatser som går att ta emot och som upplevs avlastande. Samtidigt som familjerna behöver en tydlig expertkunskap och en upplevelse av att de professionella har kunskap om denna specifika situation, är det betydelsefullt att bli hörd och bemött med respekt för familjens egen expertis, bli bekräftad och validerad i de strategier som familjen själva producerar och att få inflytande över den process som startar i det professionella nätverket efter avslöjandet.

Kvaliteten i kvalitativa studier är till stor del upp till läsaren att bedöma. Yardley (2000) menar att det finns fyra principer för att bedöma kvalitet i sådana studier. Den första är känslighet gentemot kontexten, den andra forskarens hängivenhet och rigorositet, den tredje transparens och koherens och den fjärde studiens påverkan och betydelse. Vi valde att skriva ut relativt mycket från intervjuerna och ville öppet visa hur vi gått tillväga, vår förförståelse, våra tolkningar etc. för att möjliggöra för läsaren att bedöma kvaliteten och tillförlitligheten i studien. Utan vår yrkesmässiga bakgrund inom området tror vi att vi hade haft svårt att närma oss föräldrarna och deras berättelser med sådan känslighet som kontexten kräver. I intervjuerna var vår närvaro och våra terapeutiska färdigheter till hjälp för att skapa en tillåtande, öppen, nyfiken och trygg miljö för föräldrarna att dela sina erfarenheter. I

analysarbetet lämnade vi terapeutrollen och gick tydligare in i forskarrollen, där också IPA bidrog till att hålla isär rollerna. I IPA tillåts forskaren att använda sig själv som människa och låta sig beröras. Forskarens upplevelser blir en del av det sammanlagda datamaterialet. Vi har under analysarbetets inledande del ibland blivit djupt berörda när vi låtit oss drabbas av smärtan i föräldrarnas berättelser. I senare delar har vi åter distanserat oss för att tematisera och se samband. I studier som vill undersöka levd erfarenhet är den här växelrörelsen mellan fält och forskning något som forskaren måste förhålla sig till och hantera (Aspers 2011). Vi har under hela processen haft en levande diskussion kring vårt förhållningssätt utifrån detta faktum.

Konklusion

Forskning som hittills gjorts om sexuella övergrepp i syskonrelation, både i Sverige och internationellt, saknar familjens röst. Syftet med denna studie var att lyssna på föräldrars berättelser om hur familjen upplevt sin situation sedan sexuella övergrepp i syskonrelation avslöjats. De frågeställningar som vi varit intresserade av att svara på är hur föräldrarna beskriver det som sker i familjen efter avslöjandet av sexuella syskonövergrepp, hur de hanterar denna händelse och begriplig gör det som sker efteråt, vad föräldrarna menar att familjer i denna situation behöver för stöd, samt vilket stöd de faktiskt fått? Det material föräldrarna gett oss är rikt och mångfacetterat och bilderna som framträder tydligast är den extrema situation familjerna upplever praktiskt och känslomässigt i anslutning till avslöjandet och de livslånga förändringar av familjesystemet, präglade av förlust, som sedan följer. Vidare är den sociala utsatthet och brist på hjälpsamt bemötande och insatser som följer påtaglig, både i relation till det professionella samhället och i relation till anhöriga och vänner.

Hjälpen som familjerna beskrivit att de fått är oftast fragmentarisk och inriktad på individer. Bedömningar av den utsattes emotionella behov saknas i berättelserna om hjälpen från socialtjänsten. Föräldrarna ser alla till att barnen får det stöd som de behöver utifrån uppvisade symptom, och bär det största ansvaret för att behandling och hjälp ska komma till stånd. Vi konstaterar att familjer med erfarenhet av sexuella syskonövergrepp behöver stöd från anhöriga som har fått hjälp att begripa familjens situation och hjälp från samhället att samordna och driva utrednings- och behandlingsprocessen på ett sätt som avlastar och bär familjen genom krisen och bereder den för en framtid i sin förändrade familj. Vi menar vidare att parrelationen bör erkännas som betydelsefull för hur en familj klarar sig genom krisen och

att samhället till följd av detta bör rikta insatser mot familjesystemets alla delar både enskilt och som helhet.

Framtida forskning och frågeställningar som väckts av studien.

Kombinationen av samhällets fortsatt minimerande attityder inför syskonövergrepp (Rudd & Hertzberger, 1999), det stora mörkertal som finns utifrån syskon som aldrig berättar om övergreppen, bristfällig rapportering och lågt hjälpsökande från föräldrar (Carlson, et al. 2006; Kjellgren, 2009) och det faktum att syskonövergrepp oftare sker i familjer där resurserna är små eller otillräckliga och problemen många, motiverar fortsatta studier ur olika synvinklar på denna problematik.

I denna studie har vi utgått från föräldrars berättelse om sin familj då vår studies omfattning inte tillåtit att även intervjua barn. Efter planeringen av vår studie och etikansökan har en annan studie publicerats som utifrån polisförhör analyserar barns berättelser av sexuella syskonövergrepp (Katz & Hamama, 2017). Vår inledande tveksamhet till att intervjua kring ett så känsligt ämne har visat sig obefogad och de intervjuade föräldrarna har upplevt det avlastande, bearbetande och meningsskapande att få berätta en sammanhängande berättelse för första gången. En studie som genom frågeformulär undersökt sexuella erfarenheter hos ungdomar i en icke-klinisk grupp, konstaterar att de ungdomar som i sina svar bekräftat sexuell utsatthet, i samma utsträckning som andra är villiga att svara på frågorna i formuläret. De sexuellt oerfarna uttryckte störst tveksamhet till frågorna, större än de som varit utsatta för övergrepp (Priebe, Bäckström, & Ainsaar, 2008). Pernebo & Almquist (2016; 2017) har intervjuat barn kring våld i familjen och drar slutsatsen att barn kan och vill berätta om det som hänt. De menar att intervjuerna dessutom kan bli hjälpsamma för barnet i dess bearbetning. Vi drar samma slutsatser av att intervjua föräldrarna i vår studie. Det råder en tysthetskultur kring flera svåra ämnen som rör övergrepp i familjer, däribland sexuella övergrepp och våld. Vi menar att det numera finns gott stöd för att som forskare delta i att bryta dessa tabun och synliggöra och förstå det som händer med och inom individer som utsatts för eller bevittnat våld och sexuella övergrepp, men också det som händer i familjesystemet och gränssnittet till den nära omgivningen. Forskning om denna målgrupp ska göras med varsamhet och respekt för informanternas situation men ska inte styras av forskarens rädsla för det svåra i dessa ämnen.

Den studie Yates (2018) gjort med socialarbetare i Skottland, ger skäl att, tillsammans med berättelserna från föräldrarna i vår studie och annan klinisk erfarenhet, tro att man skulle få liknande resultat även i Sverige, men det skulle behöva undersökas närmare.

En fråga som väckts under studien och som skulle behöva belysas ytterligare, är de beslut samhället tagit, att erbjuda stöd och skydd eller att inte göra det. Ett tillvägagångssätt skulle kunna vara att göra en aktstudie av barnens journaler. Vi ser också ett stort behov av i svensk kontext göra fler kvantitativa studier som den nationella studien i USA (Kreinert & Walsh, 2011) och i likhet med Yates (2018) av att studera syskonskapet mer, för att förstå vad det rymmer av aspekter som exempelvis konkurrens, stöd, hot och anpassning. Vidare tror vi att forskning kring familjekontextuella faktorer behövs för att förstå mer av hur man kan förebygga dessa övergrepp.

Referenser

- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber
- Allnock, D. & Miller, P. (2013). *No one noticed, no one heard: A study of disclosures of childhood abuse*. London: NSPCC.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Barnes, M. & Figley, C. R. (2005). Family Therapy: Working with traumatized families. I: J. L. Lebow (Eds.) *Handbook of clinical family therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Caffaro, J. V. & Conn-Caffaro, A. (2005). Treating sibling abuse families. *Aggression and Violent Behavior, 10*, 604-623.
doi:10.1016/j.avb.2004.12.001
- Carlson, B. E., Maciol, K. & Schneider, J. (2006). Sibling incest: reports from forty-one survivors. *Journal of Sexual Abuse, 15*(4), 19–34,
doi: 10.1300/J070v15n04_02
- Carter, G. S. & van Dalen, A. (1998). Sibling incest: time limited group as an assessment and treatment planning tool. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy, 8*(2), 45-54.
- Cederblad, M. (2003). *Från barndom till vuxenliv – en översikt av longitudinell forskning*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Cyr, M., Wright, J., McDuff, P. & Perron, A. (2002). Intrafamilial sexual abuse: brother-sister incest does not differ from father-daughter and stepfather-stepdaughter incest. *Child Abuse & Neglect, 26*, 957-973.
- De Jong, A. (1989). Sexual interactions among siblings and cousins: Experimentation or exploitation? *Child Abuse & Neglect, 13*, 271-279.
- Daie, N, Witztum, E & Eleff, M (1989). Long-term effects of sibling incest. *Journal of Clinical Psychiatry 50*, 428–431.
- Finkelhor, D. (1980). Sex among siblings: a survey on prevalence, variety, and effects. *Archives of sexual behavior, 9*(3), 171-194.
- Griffee, K., Swindell, S., O’Keefe, S. L., Stroebel, S. S., Beard, K. W., Kou, S-Y, & Stroupe, W. (2016). Etiological risk factors for sibling incest: data from an anonymous computer-assisted self-interview. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 28*(7), 206-659,

doi: 10.1177/1079063214558941

Hackett, S., Phillips, J., Balfe, M. & Masson, H. (2014). Family responses to young people who have sexually abused: anger, ambivalence and acceptance. *Children & Society*, 28, 128-139,

doi:10.1111/j.1099-0860.2012.00471.x

Hardy, M. S. (2001). Physical aggression and sexual behavior among siblings: a retrospective study. *Journal of Family Violence*, 16(3), 255-268.

Hedrenius, S. & Johansson, S. (2013). *Krisstöd. Vid olyckor, katastrofer och svåra händelser. Att stärka människors motståndskraft*. Stockholm: Natur & Kultur

Katz, C. & Hamama, L. (2017). From my own brother i my own home: children's experiences and perceptions following alleged sibling incest. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(23), 3648–3668,

doi:10.1177/0886260515600876

Kjellgren, C. (2009). *Adolescent sexual offending. Prevalence, risk factors and outcome*. Doktorsavhandling. Lund: Media-Tryck

Kreinert, J. L. & Walsh, J. A. (2011). Sibling sexual abuse: an empirical analysis of offender, victim, and event characteristics in national incident-based reporting system (NIBRS) data, 2000-2007, *Journal of Child Sexual Abuse* 20(4), 353-372, doi.org/10.1080/10538712.2011.588190

Larsson, I., Svedin, C-G, & Friedrich, W. N. (2000). Differences and similarities in sexual behavior among pre-schoolers in Sweden and USA. *Nord J Psychiatry* 54, 251 - 257.

Laviola, M. (1989). Effects of older brother-younger sister incest: a review of four cases. *Journal of Family Violence*, 4 (3), 259-274.

Lipsky, Michael (1980). *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation

McGoldrick, M., Carter, B. & Garcia-Preto, N. (2014). *The expanded family life cycle. Individual, family, social perspectives*. Essex: Pearson.

McVeigh, M. J. (2003). 'But she didn't say no': an exploration of sibling sexual abuse. *Australian Social Work* 56(2), 116-126

Meyers, A. (2014). A call to child welfare: Protect children from sibling abuse. *Qualitative Social Work* 13(5), 656-670,

doi: 10.1177/1473325014527332

- Morrill, M. (2014). Sibling sexual abuse: an exploratory study of long-term consequences of self-esteem and counseling considerations. *Journal of Family Violence* 29, 205-213.
doi 10.1007/s10896-013-9571-4
- NCK (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Uppsala: NCK-rapport 2014:1.
- Nielsen, M. F. (2016). When compassion is making it worse: Social dynamics of tabooing victims of child sexual abuse. *Sexuality & Culture*, 20, 386-402.
doi 10.1007/s12119-015-9329-7
- Parsons, T. (1949). The social structure of the family. I: Anshen, R. N. (red), *The family: Its function and destiny*. New York: Harper & Brothers.
- Pernebo, K. & Almqvist, K. (2016). Young children's experiences of participating in group treatment for children exposed to intimate partner violence: A qualitative study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 21(1), 119-132,
doi 10.1007/s10896-016-9856-5
- Pernebo, K. & Almqvist, K. (2017). Young children exposed to intimate partner violence describe their abused parent: a qualitative study. *Journal of Family Violence* 32, 169-178,
doi: 10.1177/1359104514558432
- Pithers, W. D., Gray, A., Busconi, A. & Houchens, P. (1998). Caregivers of children with sexual behavior problems: psychological and familial functioning. *Child Abuse & Neglect*, 22(2), 129-141.
- Priebe, G., Bäckström, M. & Ainsaar, M. (2008). Vulnerable adolescent participants' experience in surveys on sexuality and sexual abuse: ethical aspects. *Child Abuse & Neglect*, 34, 438-447,
doi:10.1016/j.chiabu.2009.10.005
- Rowntree, M. (2007). Responses to sibling sexual abuse: are they as harmful as the abuse? *Australian Social Work*, 60(3), 347-361.
- Rudd, J. & Herzberger, S. D. (1999). Brother-sister incest - father-daughter incest: a comparison of characteristics and consequences. *Child Abuse & Neglect*, 23(9), 915-928.
- Russell, D. E. (1983). The incidence and prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children. *Child Abuse & Neglect*. 7(2), 133-146.

- SBU (2018). *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). SBU-rapport nr 280.
- Scheff, T. J. & Starrin, B. (2013). Ett emotionssociologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. I: Meeuwisse & Swärd (Red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Seto, M. C. (2008). *Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment, and interventions*. Washington DC: American Psychological Association.
- Seto, M. C., Babchishin, K. M., Pullman, L. E. & McPhail, I. V. (2015). The puzzle of intrafamilial child sexual abuse: a meta-analysis comparing intrafamilial and extrafamilial offenders with victims. *Clinical Psychology Review*, 39, 42-57
- Skogens, Lisa (2007). *Hur bemöts manliga socialbidragstagare med alkoholproblem? – regler, kunskap och kontext i socialt arbete*. Doktorsavhandling. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis. Theory, method and research*. London: Sage Publication Ltd.
- Socialstyrelsen (2015) *Förslag att utveckla behandlingar för personer som riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Svedin, C. G. (red), Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C. (2015). *Unga sex och internet - i en föränderlig värld*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Tener, D., Lusky, E., Tarshish, N., & Turjeman, S. (2018). Parental attitudes following disclosure of sibling sexual abuse: a child advocacy center intervention study. *American Journal of Orthopsychiatry*. Advance online publication. doi.org/10.1037/ort0000311
- Tidefors, I., Arvidsson, H., Ingevaldson, S. & Larsson, M. (2010). Sibling incest: A literature review and a clinical study. *Journal of Sexual Aggression*, 16(3), 347-360. doi: 10.1080/13552600903511667
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. Berkshire: Open University Press

- Worling, J. R. (1995). Adolescent sibling-incest offenders: Differences in family and individual functioning when compared to adolescent nonsibling sex offenders. *Child Abuse & Neglect*, 19 (5), 633-643.
- Yardley, L. (2000). Dilemmas in qualitative health research. *Psychology and Health*, 15, 215 - 228.
- Yates, P. (2016). Sibling sexual abuse: why don't we talk about it? *Journal of Clinical Nursing*, 26, 2482 - 2494.
doi: 10.1111/jocn.13531
- Yates, P (2018). 'Siblings as better together': social worker decision making in cases involving sibling sexual behavior. *British Journal of Social Work* 48, 176 - 194. doi: 10.1093/bjsw/bcx018

Bilagor

Intervjuguide

Presentation

Hur ser din familj ut?

- vilka ingår?
- hur ser relationerna mellan de olika familjemedlemmarna ut?

Finns det andra betydelsefulla personer i ditt nätverk?

I den här undersökningen vill vi ju träffa familjer som varit med om att ett barn har utsatt ett annat barn i familjen för sexuella handlingar. Så vi vill ställa frågor till er om den erfarenheten.

Hur pratar ni/har ni pratat om de sexuella övergreppen som skett i er familj?

- vilka ord använder ni?
- använder ni samma eller olika ord eller beskrivningar beroende på vem ni pratar med?

Hur fick du reda på vad som hade hänt?

- vill du beskriva vad som hände?
- hur reagerade du?
- hur reagerade andra familjemedlemmar (partner, andra föräldrar, utsatt syskon, förövande syskon, icke-utsatt syskon)?
- vad kände du?
- vad tror du att andra familjemedlemmar kände?
- hur pratade ni om det som uppdragats i familjen?

Vad hände efter att du fått reda på vad som hade hänt?

- vilka förändringar skedde?
- hur påverkades relationerna i familjen?
- hur och för vilka berättade ni om det som hade hänt?
- hur påverkades relationerna till familjens större nätverk?
- hur påverkades familjens relation till närsamhället (bostadsorten)?

Hur förstår du det som hänt i din familj?

- vilka tankar har du om att övergreppen/ det ord som föräldern själv använder har skett i er familj? Hur blir det begripligt för dig?
- Hur förklarar andra familjemedlemmar? Hur blir det begripligt för dem?
- hur känner du inför dina och andras tankar/förklaringar?

Hur har det blivit för dig att vara förälder och/eller styvförälder till både utsatt barn och förövande barn?

- vill du beskriva när och hur detta har fått konsekvenser för dig, känslomässigt eller i hur du agerat?
- tror du att detta också gäller för din partner/den andra föräldern/de andra föräldrarna eller har känslö- och beteendemässiga konsekvenser blivit annorlunda för dem?

Hur tror du att det är för dina icke-utsatta barn att vara syskon till både utsatt och förövande barn? (under förutsättning att sådana finns i familjen)

- vill du beskriva när och hur detta har fått konsekvenser?

Hur har du hanterat den situation familjen befunnit sig i?

- vilka strategier har du använt dig av?
- har andra familjemedlemmar hanterat situationen på andra sätt? I så fall, vilka?

Vilket stöd och från vem hade enligt dig varit bäst för dig och för din familj att få?

- har behovet sett likadant ut under hela tiden, eller har behovet förändrats?

Från vilka personer och/eller myndigheter upplever du att din familj har fått stöd och hjälp i denna situation?

- har stödet matchat familjens behov?
- har stödet erbjudits i rätt tid?
- har olika familjemedlemmar fått olika form av stöd?
- vilket stöd har varit mest hjälpsamt?

Finns det något utöver det vi pratat om som känns viktigt för dig att berätta om?

Hur har du upplevt detta samtal?

- vilka känslor har väckts av att berätta?
- hur hanterar du eventuella tankar och känslor som kommer i efterhand?

LUNDS UNIVERSITET

Institutionen för psykologi
Psykoterapeutprogrammet

Hej!

Vi är två blivande legitimerade psykoterapeuter (Marcus Westergren och Kristina Nygaard) som genom detta brev vill informera om en studie vi genomför inom ramen för vår utbildning till familjeterapeuter.

Vår studie syftar till att förstå hur familjer med erfarenhet av sexuella övergrepp i syskonrelationer kan uppfatta, begripliggöra och hantera sin situation. Vi vänder oss i detta syfte till föräldrar som befunnit sig i en sådan situation och som kan och vill beskriva den upplevelsen.

Genom detta brev vill vi fråga dig som förälder om du är intresserad av att delta. Behöver du mer information eller har någon fråga om vad deltagande i vår studie innebär svarar vi gärna via telefon, skype eller e-post. Därefter kan du ta ställning till eventuellt deltagande.

Kortfattat innebär deltagande i studien att du som förälder träffar oss för en intervju där du berättar det du vill berätta om din familjs upplevelse av det som hänt i familjen efter uppdragande om att sexuella syskonövergrepp skett. Intervjun kan ta uppemot två timmar och genomförs på en plats och vid en tidpunkt som fungerar för dig. Intervjun spelas in och skrivs därefter ut i sin helhet varefter inspelningen raderas.

Personuppgifterna i denna studie skyddas och regleras enligt kap 24 i Offentlighets- och sekretesslag 2009:400 och Sekretessförordningen 2009:641. Den personuppgiftsansvarige är Personuppgiftsombudet vid Linnéuniversitetet. I praktiken innebär detta att insamlad information kommer att förvaras i låst arkiv och att ingen utomstående kan ta del av uppgifterna. Inga uppgifter publiceras så att någon individ i er familj kan kännas igen. Du är även efter samtycke till deltagande fri att närhelst du önskar avbryta din medverkan i studien utan att behöva motivera ditt beslut.

Studien är godkänd av Regionala Etikprövningsnämnden i Lund, Dnr 2017/410.

Vänligen
Kristina Nygaard
kristina.nygaard.177@student.lu.se
XXXX-XX XX XX
Cecilia Kjellgren, handledare och universitetslektor
cecilia.kjellgren@lnu.se
XXXX-XX XX XX

Marcus Westergren
marcus.westergren.289@student.lu.se
XXXX-XX XX XX

LUNDS UNIVERSITET

Institutionen för psykologi
Psykoterapeutprogrammet

Datum.....

SAMTYCKE

Jag har erhållit muntlig och skriftlig information om studien ”Sexuella övergrepp i syskonrelation – en kvalitativ studie ur familjens perspektiv”.

Jag har fått information om att jag efter att jag skrivit under samtycket när som helst kan ändra mig och dra mig ur forskningsstudien utan att behöva förklara varför.

Jag samtycker till att delta i intervju inom ramen för ovanstående undersökning och att materialet från denna intervju används till studentuppsats och vetenskaplig artikel.

.....
Namn och namnförtydligande